

ORAVALA—KOREN:

KALAJOKI VÁDLOTTAI

EVANGÉLIKUS EVANGÉLIZÁCIÓ

DR. ORAVALA ÁGOSTON:

KALAJOKI VÁDLOTTAI

RÉSZLET AZ ÉSZAKI ÉBREDÉS TÖRTÉNETÉBŐL

FINN EREDETIBŐL FORDITOTTA
ÉS TÖRTÉNETI BEVEZETÉSSSEL ELLÁTTA

KOREN EMIL.

BUDAPEST, 1946.

AZ „EVANGÉLIKUS EVANGÉLIZÁCIÓ” KIADÁSA

„ÉBRESZTŐK ÉS ÉBREDÉSEK“

1. SZÁM

A borítólapon levő kép K. Lamminheimo fametszete : Seurat

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A konventplakát és az ébredések.

A XVIII. század szikkasztó szele Finnországot is elérte. Az egyház lelki élete beledermedt. Fárasztóan hosszú, vértelen prédikációk hangzottak a szószékekről, amelyek legtöbbször magukon viselték a tiszta tan bélyegét, de az evangélium lüktető, életformáló erejének híjával voltak, s általában lapos, tudományoskodó fejtegetésekből állottak.

A gyülekezet? Mit tehetett mást: laposakat pislantva szendergett a templompadokban.

A papok élénk társasági életet éltek s az volt a köztiszteletben álló, aki tudományos munkálkodást tudott felmutatni. Franciásan öltözködtek s etikett-szerű lejtésekkel hosszan politizáltak.

A lélek birodalmában halotti csend volt.

Ekkor szakadt a népre az északi orosz—svéd háború s benne a finn történelemben „nagy veszedelem”-ként ismert szakasz. A háborúk mindig leplezetlenebbül tárják fel azt, ami a lélek mélyén lakik. Egyfelől meglazultak az erkölcsök — az egyház nem tudta marokra fogni az Ige kardját, — másfelől előtört az Isten utáni olthatatlan vágy tikkasztó szomjúsága. Az utóbbi, egyházi vezetés híján, túlzó jelenségekben botladozott a lelkek között s az egyháztól elszakadó kis közösségeket teremtett. Határozottan kísértett az elszektásodás veszedelme.

Mindkét jelenséget — tehát a züllő erkölcsöket s a szektásodás veszedelmét — egyesek világosan látva, a meggyőződésük szerint egyetlen elképzelhető megoldás útjára léptek. Meglátták azt, hogy milyen nagy érték szétzüllő világ közepén az egyház szigorú rendje és fegyelme.

Egymásután hozták a szigorúbbnál szigorúbb egyházi rendelkezéseket. Így többek között 1726-ban a híres összejövetel-tilalmi törvényt, amit a továbbiakban *konventplakát* néven említünk. Ez a törvény elrendeli a házi istentiszteletek tartását, de ugyanakkor megtiltja, hogy azon idegenek, még akár a szomszédok is résztvegyenek. Szükség volt erre a túlzó, egyre inkább rajongó s önismeret és önbírálat nélkül élesen ítélgető szektás jelenségek miatt, melyek a bíróságoknak is sok gondot okoztak.

A konventplakát *akkor* valóban sokat segített.

Közben eltelt egy évszázad. A konventplakát megállította a túlzó, szeparatiztikus mozgalmakat, de nem állította meg Isten Szenlelkét. Ébredések lobbantak lángra. Sokszor egészen csodálatos körülmények között, mint pl. az ú. n. szibériai ébredés, amikor a „nagy veszedelem“ idején Szibériába száműzött papok, katonatisztek és családjaik körében indult ébredés. Ezek Isten Szentlelkének gyujtótüzét Szibériából hozták haza.

Ez az 1726. után eltelt évszázad megmutatta, hogy a finn egyházat mégsem a konventplakát védte meg a szektásodás vérveszteségétől, hanem a Szentlélek, aki a túlzó jelenségeket kilendítette merev, ítélgető és szüklátóköri formájukból s adott helyettük csodálatosan friss lelki ébredést. Ő gyujtogatta az emberi lelkeket, s ez már az élő Isten munkája volt. Ezt mi sem mutatja jobban, mint az a körülmény, hogy az így ébredéshez jutottakat bottal sem lehetett elkergetni az evangélikus anyaszentegyház köréből. Hogy is lehetett volna! Hiszen ők voltak az egyház igazán élő tagjai!

A Szentlélek tehát zúgva hömpölygött végig az emberi szívek kiszikkadt csatornáin. Egész északon: finn, svéd, norvég, dán földön egyaránt fölzengett az ébredés éneke. Új élet lüktetését hozta. Mint új élet új formát is jelentett. Mellette tovább megmaradt a felvilágosodottság híveinek megszokott életformája.

A konventplakát érvényben volt. Isten Lelke azonban új bort hozott s az avult tömlő kiszakadt.

Elkerülhetetlen volt az összeütközés.

Valamivel több, mint száz esztendő telt el a konventplakát évétől addig az összeütközésig, amelyről most szólni fogunk s amelynek történelmi pillanatait pontos adatok és jegyzőkönyvek alapján Dr. Oravala Agoston finn lelkész, a magyarul is megjelent „Parasztpróféta“ szerzője, a finn rádió számára írt s e füzet második felében közölt jelenetben megörökített.

1939-ben, amikor Oravala kis munkája egy finn folyóirat mellékleteként megjelent, a lassan meginduló magyar evangélikus ébredés egyik nagy apostola azt mondta, hogy ennek a jelenetnek a megértéséhez a magyar keresztyénség még nem elég érett.

Azóta fejünk felett végigzúgott a történelmi vihar. Ilyen időkben — mint mondtuk — mindig leplezetlenebbül tör fel az, ami a lélek mélyén van. Nyersebb őszinteséggel szakít utat magának a hitetlenség, de mélyebb, bizonyoságtévőbb ereje van a hitnek is.

Hisszük, hogy ma már megérett a hitünk Kalajoki vádlottai bizonyoságtévésének befogadására.

Csodálatos bizonyágtétel ez arról, hogy a Szentlélek „a földön az egész keresztyénséget hívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben“. (Luther kis kátéjából a III. hitágazat magyarázata.)

De kikerülhetetlen tanúság arról is, hogy ezt a munkát a Szentlélek az egyházon belül végzi. Az északi nagy ébredések mind az evangélikus egyházon belül mentek végbe s ha súrlódások, összeütközések voltak is, csak belső megerősödést eredményeztek, nem pedig szakadást.

Hogy magyar keresztyénségünk a lelki megértésen túl a körülményeket is világosan lássa, szükséges néhány dolgot előrebocsátani.

A kalajoki tárgyalás lefolyása.

1838. tavaszán vádat emeltek egész sereg közép-finnországi parasztember ellen. Közéjük került Ruotsalainen Pál, a parasztproféta is. De fővádlottként öt lelkész került a vádlottak padjára: Malmberg Niilo Gusztáv, Durchman Ferenc Oszkár, Lagus Jónás, Laurin Lőrinc és Hemming Jakab.

Valamennyien „felébredtek“ voltak. Így neveztek és nevezik ma is Finnországban azokat, akik felébredtek a bűn álmából, rádöbrentek Istentől való elszakadottságukra s megindultak a visszavezető úton. Bűnbánat, döntés, megtérés, megszentelődés náluk fogalmakból valóságokká tornyosultak.

Akik még nem jutottak el erre az útra, azokat finn szóval *suruton*-nak, pontosan magyarul „nem-bánkódóknak“, szomorúság nélkülieknek, más szóval világiasaknak nevezték. Azokat értették e kifejezésen, *akik még sohasem szomorodtak meg bűneik miatt.*

A felébredtek üldözése tehát megindult. Nem kicsiny, szeparatisztikus, elkülönült rajongó csoportokról volt pedig szó, hanem a Szentlélek összefüggő, nagy munkájáról. Szerte az országban gyujtogatták már a tüzeket. A felvilágosodás szelleme s az ébredés lelke ütköztek össze. Kemény kő volt mindkettő. A szikra, ami az összeütközésből kipattant, a mult század finn történelmének leghíresebb pörét gyujtotta lánggra.

1838. májusában Ylivieska (olv. Ülivieszka) másodlelkésze, Lágus Jónás levelet írt egyik barátjának. Megírta hogy törvényesen megtámadták őket *seuratok* (áhitatos összejövetelek) tartása s a pogánymiszsióra való gyűjtés miatt. „A következmények nem

sejthetők. Legyen meg Isten akarata. Az ügy az övé.“

Az üldözést szenvedők kezdettől fogva mélyen érezték, hogy az asszony magva s a kígyó magva közötti küzdelem pattant ki. (I. Móz. 3: 15.) A tárgyalások folyamán ez a látásuk csak erősödött.

Május 23-án a prokurátor feljegyezte, hogy „panaszt emeltek azon személyek ellen, akik Kalajoki körzetében meg nem engedett áhítatos összejöveteleket tartottak, vagy ezeken az összejöveteleken résztvettek“. A panasz alapja az 1726-i konventplakát volt. Ezzel a kivénhedt törvénnyel próbálták most megtámadni az ébredés ügyét.

A közvetlen feljelentő Sandman Niilo, Kalajoki jegyzője volt. A közvádló szerepét Bergh Erik Gyula ügyvéd töltötte be, míg a tárgyalás egyházi küldöttjéül Lohtaja parochus lelkészét, Elfving esperest jelölték ki. Az utóbbiról Malmberg feljegyezte, hogy jobban szorgalmazta a vádlottak elítélését, mint felmentését.

Az első tárgyalást Kalajokiban, Pahikkala házában tartották 1838. július 6—9-ig. Megidéztek rá vádlottakként Malmberget, Lagust, Laurint, Hemminget, Roost, a kátrányművek üzemvezetőjét feleséges-tül s még 22 parasztembert a vidék különböző részeiről s néhány középosztálybelit is, akik jártak a seuratokra. A papokat az említett két dologban vádolták. Malmberg bűnlajstroma szinte félelmetes volt. 55 seurat 1837-ből, 20 seurat 1838. elejéről, melyeket Nivala másodlelkészi paróchiáján tartott s amelyeken sokan vettek részt távolabbi vidékekről is. A legveszélyesebb azonban az volt, hogy tévtanok terjesztésével is vádolták.

A kihallgatás alatt ott látjuk Malmberget vádlott-testvérei oldalán, amint először békésen és tárgyszerűen magyarázza, mi történt a hibáztatott seuratok alatt. Az utóbbi évek alatt — Malmberg beszámolója szerint — vasárnap esténként összegyűltek a gyülekezetben seuratra. Délelőtt ugyanazok vala-

mennyien ott voltak a templomban istentiszteleten. A seuratokon, melyeken maga Malmberg mindig ott volt, a gyülekezeti énekeskönyvből s a „*Sion énekei*“ c. énekgyűjteményből énekeltek. Az énekek közben, míg a gyülekezet hallgatott, a gyakorlati keresztyén életre vonatkozó kérdésekre adtak feleletet, olvasván rendszerint Wegelius esperes postilláiból, Arndt János „Igaz keresztyénség“—éből s néha a „Kiáltó szó a pusztában“ c. könyvből. Az olvasottak alapján ő azután megmagyarázta a hallgatóknak azok belső értelmét. Néha a káté is sorra került. A seuratokat igen korán este befejezték, rendszerint imádsággal. A pénzgyűjtési vádra Malmberg előadta, hogy a seuratokon előtte szabályos persely volt, amelybe a jelenlévők szabad tetszésük szerint olykor-olykor beledobtak néhány fillért. Néha természetben is adakoztak. Malmberg perselyében mindössze kb. 21 svéd pénz és 12 orosz rubel volt. Ebben már benne foglaltatott a pénzzé tett ruhanemű stb. értéke is. Persze a tárgyaláson be kellett számolniok a még meglévő természetbeni adományokkal is. Használt gyapotkendő, törülköző, sapkák, selyemkendő, gyűrűk, nyaklánc, gyöngysorok, gombok, kések voltak. Összesen 48 darab.

A megidézett tanúk közül csak egy vallott a vádlottak ellen. Minden más tanú arról tett bizonyosságot, hogy a seuratok igen jó hatással voltak a gyülekezetben. A legnagyobb feltűnést azok a vallomások keltezték, melyek az 1836. dec. 22—23-i seuratra vonatkoztak, melyet Niemi Mátyás házánál tartottak, aki fiának lakodalmát ünnepelte. Kb. 200 hívott és hivatalan vendég gyűlt akkor össze. Köztük Malmberg, Durchman, Ruotsalainen s Iisalmiból és Pyhäjärviből (olv. Pühejervi) többen. A házból az egész lakodalom alatt lankadatlan éneklés hallatszott, közben pedig a papok és Ruotsalainen felváltva beszéltek a néphez. Az egyik tanú a seurati beszédek tárgyában idézte Malmberg szavait, aki a többi között azt

mondta, hogy Ruotsalainen sokkal jobb ember, mint ő. Ezt a tanú nem tudta másképp érteni, mint hogy Malmberg lelki dolgokban Ruotsalainent kiválóbbnak tartotta magánál. Nem tudták a kívülállók megérteni, hogyan mondhatja ezt egy lelkész egy parasztemberről. Különösen nagy jelentőséget próbáltak adni annak, hogy Ruotsalainen a lakodalom első napján a vendégsereg egy részével étkezés idején *saunába* ment (finn fürdőház), ahol egyetlen gyertya világánál csendben ültek a lócákon s ki ahol helyet talált. Ez az „izgalmas eset“ azután lassan elcsendesült, amikor kiderült, hogy csak helyszűke miatt kellett a sauna épületét is használni. Itt tudódott ki, hogy Ruotsalainen és Durchman is beszéltek seuratokon. Ennek alapján mindkettőt beidézték a legközelebbi tárgyalásra s velük is szaporodott a vádlottak száma.

Bár Durchman Vaasa-ban lakott, Ruotsalainen pedig Kuopio körzetében, tehát mindkettő elég messze, a következő tárgyalás napját már aug. 6-ra kitűzték. Ennek a sietségnek volt a következménye, hogy Ruotsalainen nem kapta meg idejében az idézést. Durchman épp hogy megérkezett, valamint 35 földművelő férfi és asszony, akiket szintén megidéztek. Ezekben az újabb napokon különösen Laurint és Durchmant szorították meg. A tanúvallomásokból kiderült, hogy a fiatal felébredt papok mondanivalójukkal nem sokat köntörfalaztak, ha egyszer a szívükön volt valami. Az egyik tanú Laurint idézte, aki valamelyik seuraton szóvátette, hogy némely szülők sziszegő kígyókként támadnak gyermekeikre, ha azok seuratokra járnak, amihez még hozzátette, hogy ha az ember világiasan leélt 50 évet, az már rendszerint a pokol ölen nyugszik. Az egyházi kiküldött esperes fülei pedig bizony megforrósodhattak, amikor idézni hallotta Durchman szavait: „Lohtaja esperese valóban értékes ember, de káromkodni szokott s így élete elhibázott élet.“

Ezen a második tárgyaláson mentő tanúvallomá-

sok is elhangzottak. Különösen Malmberg érdekében. Egyik nivalai előljárósági tisztviselő arról vallott, hogy a seuratok hatására a vétkes tettek száma erősen csökkent s volt, ami egészen el is tűnt. Az egyik családban fellépett viszálykodásról, amelyről egyes tanúk terhelőleg vallottak, azt mondta, hogy azért volt, mert egyes családtagok félték Istent, mások istentelenek maradtak. Ez a rávilágítás különös fényt vetett a tárgyalásra. A világiasság vádolta a kegyesiséget s a szeretet cselekedeteit a törvény ítéletére méltónak szeretnék volna feltüntetni.

A tárgyalások alatt az udvaron mindig érdeklődők nagyszámú csoportja leste a fejleményeket. A tanúvallomások ilyen menetének láttán kint az udvaron bátorító ének csendült az ajkakon. Lagus bent a vádlottak között csendesen megszólalt:

— Ez az ének túlzeng az időkön.

Látnoki mondat volt.

A következő tárgyalás szeptember végén volt. Ezen az ügy nem sokat haladt előre.

Ruotsalainen csak 1839 február 19-én volt jelen a tárgyaláson. Ez immár a negyedik periódus volt. A hivatalos idézést még ekkor sem kapta meg. Egy más útjával kapcsolatban járt Malmbergnél. Tőle értesült a dolgok részleteiről s vele ment a tárgyalásra. Most azután együtt volt az összes vádlott. Ezen a tárgyaláson pattant ki a küzdelem a legélesebben. Itt került elő Malmberg „tévtanításainak“ ügye is, amit sajtóságos módon magyaráltak. Lagus és Malmberg már az előző tárgyaláson felvetették a kérdést, hogy vajjon mennyiben áll tanításuk ellentétben az evangélikus tanokkal, hiszen egyetlen tanú sem vallotta ezt s a hivatalos egyházi képviselő is mentesnek találta őket ez alól a vád alól. Még Malmberg hivatali főnöke, Alcenius lapuai parochus is mellettük vallott.

Minél tovább húzódott a tárgyalás, a felébredt papok annál bátrabbak lettek. Egyre inkább felismer-

ték, hogy az egyetlen szent dologban folyik itt a harc. Világossá lett előttünk, hogy — amint ebben az időben Malmberg egy levelében írta — szegény öreg Pilátus lelke költözött a bírákba, latolgatván, vajjon felmentsék vagy elítélik őket. A vádlottak lelkiismerete annyira nyugodt volt, hogy Malmberg másutt így írt: „tárgyalási napjaink igen kellemesen teltek.“

Az ötödik tárgyalás 1839. június 9-ére esett. Malmberg nem jelent meg ezen, mert a felesége gyermekeket várt. Lagus betegsége miatt maradt távol. Mindketten Laurint bízták meg képviselőjükkel. A Bergh ügyész által hozott új tanú Haapajärvi (olv. Hápa-jervi) másodlelkésze, Jansson János volt. A többi között arról vallott, hogy Malmberg és Durchman csatlátogatás (*kinkeri*) alkalmából magyarázva a ká-tét, óvták a népet a meg nem tért tanítóktól, mivel ezek az ördög evangéliumát hirdetik. Laurin ezen a kissé éles beállításon sem csodálkozott, csak Malmbergék védelmében megjegyezte az Ige igazságát: „ha vak vezet világtalant, mindketten verembe esnek.“

Most aztán szorgos munka indult a tárgyaláson. Jansson vallomása után aprólékosan tudakolni és kutatni kezdték a vádlottak magánéletét s tanítását. Laurin így számol be erről: „Minden, amit évekre visszamenőleg beszéltem napról, holdról, csillagokról s bármi másról, jegyzőkönyvbe vétetett. A bírák egyre szorgosabban tudakolták, hogy tanításunk szentírásszerű s hitvallási iratainkkal egybehangzó-e? Különbözik-e életünk mások életétől s miben? Előszedték a cselédet a konyhából, béreseket az istállóból s a részegeket a csapszékből. Kérdezte is valaki, hogy a tanúk illetékesek-e!?” A jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy Laurin levele nem volt alaptalan. A tárgyalás ügye komolyra fordult.

Minél jobban sötétedtek a fellegek, a vádlott papok annál tisztábban láttak. „Biztató dolog arra gondolni, hogy egykor másmilyen ítélőszék előtt fogunk

megítéltetni, mint a világ ítélőszéke. Szenvedjünk bármennyit, Isten ügye megy előre. A világ örül, ha Krisztust néha eltemetik s úgy látszik, mintha meghalt volna. Ezek nem tudják, hogy hamar feltámad halottaiból erősebb lélekkel és hatalommal, mint valaha.“ (Malmberg levele 1839. ápr. 22-én.) Ez a levél mutatja, hogy a felébredt lelkiismeret Krisztushoz ragaszkodik.

A július 4-én kezdődő hatodik tárgyalás csak előcsatározása volt annak a küzdelemnek, amelyet 1839. aug. végén és szept. elején vívtak. (Ebből az itt következő jelenetben ízelítőt kapunk.) Most már nemcsak néhány felébredt pap és parasztember ügyéről volt szó, hanem az ébredési mozgalom egészéről. A környékről tódultak a hívek s a lelkészek a tárgyalásra. Egy naplófeljegyzésből tudjuk, hogy Kalajokiban ekkor 16 pietista lelkész volt együtt. A felébredtek határozottan érezték, hogy „e világban vannak, de nem e világból.“

Roos üzemvezető otthona volt a tárgyalások alatt a felébredt papok főhadiszállása. Seuratok tartása miatt álltak vád alatt — s mennyi seuratot tartottak Roos otthonában a tárgyalások folyamán! A hetedik s egyben az utolsó tárgyalás Kalajokiban az ébredés történelmének ragyogó fénypontjává lett.

A tárgyaláson újabb tanúk jelentek meg Bergh idézésére. Így pl. Garvoli mérnök, aki keményen tanúskodott Malmberg, Laurin és Durchman seuratjainak káros voltáról s esodálkozott, hogy Lagus, aki értékes, jó ember, összejött olyanokkal, akik elkülönültek másoktól s eltékozolja közöttük javait. A vádlottak legjobb tanúi Holmström Antal Niilo és Schwartzberg Henrik lelkészek voltak. Az előbbi meleg szeretettel nyilatkozott Malmberg tanításáról, amelyben ő sohasem vett észre semmi eltérőt a lutheri hittételektől.

Végül a tanúkihallgatások befejeződtek. Összesen 25 tárgyalási nap volt s ezalatt 144 tanút hallgattak

ki. A közvádoló elmondotta vádbeszédét. A konvent-plakát alapján a vádlott papokra 200 tallér bírság kiszabását s egyházi részről papi működésük alól bizonyos időre való felfüggesztésüket kérte. Sőt Malmberg, Durchman és Laurin ellen — hamis tanok hirdetése miatt — száműzetést is javasolt. Bírsággal kívánta sújtatni Ruotsalainent, Roost és még sok vádlott parasztot.

A vádlott papok részéről Malmberg beszélt. A parasztok pedig írásban adták be az utolsó szó jogán előterjesztett nyilatkozatukat.

A végső tárgyalás s az ítélethirdetés részletei ismeretessé válnak Oravala jelenetéből, mely ebben a vonatkozásában jegyzőkönyveken épült fel — nem egy részletében szószerinti átvétellel — s történeti tényeken alapszik.

Igy történeti tény az a minden pillanatában meg-rázó jelenet is, amikor nyílik az ajtó s a vádlott papok Ruotsalainennel együtt csendes, szótlán, nyugodt arccal kilépnek a várakozó nép elé. Ebben a pillanatban hatalmas zengéssel fakad fel a nép ajkáról Luther diadalmi éneke, az Erős várunk.

Csodálatos hatású ének! Finnek ajkáról 1937-ben a finn szabadságünnepen hallottam először. A helsinki Mihály-templom előtt 24 ezer ember énekelte egy torokkal. Ott kuporogtam finn egyetemista sapkában az egyetem épületének tetején s a torkom öszszeszorult az iszonyatos erejű tömegbizonyoságtétel hallatára.

Azóta tudom, mit jelenthetett ez az ének kerek 100 esztendővel előbb ott a kalajoki udvaron. Szinte látom az alakokat. A vádlottak ott állnak az alacsony lépcsőn. Vonásaik határozottak és nyugodtak. Mint minden finn arc, amikor az élet drámaian súlyos pillanatait éli. Tekintetük messze száll. Szemükben a diadal lángja ég.

Igen. Ők a győztesek! Igy csak győztesek tudnak énekelni!

Mindegy, mi volt odabent az ítélet szövege.

A gúnyolódó kíváncsiskodóknak torkukra forrott a hang.

Az igazi ítélet ez az ének volt!

Nem csoda, ha nem sokkal ezek után a napok után Achrén így írt Hedberghez, a másik nagy, később kialakuló ébredési mozgalom vezéréhez: „Micsoda gyönyörű időket élünk! Testünknek ugyan szenvednie kell, de a keresztyénség ügye ezáltal erősen halad tovább. Úgy érzem, hogy a megváltás tana még Luther idejében sem volt oly tiszta és hamisítatlan, mint éppen most nálunk Finnországban. A német pietisták előtt sem oly világos, mint nálunk. Jaj azért nekem, ha nem akarok abban a világosságban járni, amely Isten irgalmasságából most oly ragyogva fénylik.“

A bíróság ítélete a papokra vonatkozó vádakat áttette az egyházi bírósághoz ítélelhozatal végett. A többieket meglehetősen súlyos pénzbírságra ítélték. 4546 rubel 60 kopekát tett ki a bíróság végösszege.

Bár a papok ügye nem fejeződött be, az első felületes hatás kétségtelenül az volt, hogy a nép szélesebb rétegei bizalmatlanná lettek az ébredés ügye iránt. Ez azonban hamar elenyészett. Az igazi eredmény benső megerősödés lett. Az ébredés egyre nagyobb hullámokban terjedt. Kétélű kard lett az ítélet, mely veszedelmesebb sebet ütött a támadón, mint a megtámadotton. Malmberg maga jegyezte fel, hogy pl. Lapuában 1839—40-ben volt a legerősebb ébredési hullám.

Egyházi vonalon Turkuban folytatódott az ügy. Igen kedvező fogadtatásban volt részük. Megértő, higgadt bírákra találtak, akik a vádlott papokat 1840. május 11-én felmentették, nem találván működésükben semmi hivatali vétséget. Hivatalból megfellebbezték ugyan az ítéletet, de vádlottaink most már rózsás színben látták az elkövetkezendőket.

Kissé korai volt. Szép reményeik gyönyörű fel-

legvára a vaasa-i udvari bíróság ítéletében 1840. június 17-én összeomlott. Bár a turkui konzisztórium véleményével nem szálltak szembe, de a körülményeket s a következményeket máskép ítélték meg s Lagust, Malmberget, Durchmant és Laurint fél évre megfosztották hivatalától. Az elítélt parasztok pénzbírságát viszont lecsökkentették.

Malmbergék nem nyugodtak meg. A helsinki szenátushoz fellebbeztek. Nem sok reménnyel. Annyira nem, hogy Thesleff kormányzótól ilyen biztatást is kaptak: „előbb viszik önöket Szibériába, semhogy az ítéletet megváltoztatnák.“

A szenátus után az uralkodóhoz folyamodtak kegyelmi ítéletért, de ezen a legvégső fokon is elutasításban részesültek s féléves hivatalvesztésük 1842. január 1-én megkezdődött.

Malmberg közvetlenül hivatalvesztésének megkezdése előtt Lapuában prédikált. Félévre ezzel búcsúzott a felébredt néptől:

— „A sátán azt hiszi, győzött, amikor szájkosarat rakott rám. De csalódni fog, mert Isten száját nem foghatja be!“

Seurat.

Vádlottainkat elsősorban seuratok (olv. szeurat) tartása s azokon való részvétel miatt állították törvény elé.

Ismerjük meg hát, hogyan folyik le egy seurat. Hadd mondok el, én milyennek találtam néhány évvel ezelőtt.

A fából épült finn parasztház nagy szobájában, a tupában egyszerű lócákon, két nagy csoportot képezve egymással szemben ülnek a férfiak s a nők. A férfiak rövid zekét hordanak s középen választják el a hajukat. A nők is középen elválasztott, símára fésült haját viselnek. Szoknyájuk hosszú és bő. Blúzuk síma és díszítésmentes. Fejkendőjük hátukra van terítve. Öltözkük tiszta fekete. A *körtti* nép.

Kissé görnyedten ülnek, ahogy a támla nélküli padon természetesen meggörbül a hát a hosszú üléstől. Kezüket az ölükbe ejtve tartja az énekeskönyvet. Fejük előrehajlik, vagy kissé hátrabilen izomtalan, ernyedttartással. Tekintetük mélyen befelé merengő.

Énekelnek. Ütemes, felütéses dallamaik fülbemászón hömpölyögnek szét.

Aztán elhallgatnak. Valaki felolvás a Bibliából vagy valamelyik áhítatos könyvből. Pár perc az egész s újra énekelnek.

Aztán csönd.

Hallgatnak.

Feszengő érzéssel, lopva nézek körül, hogy mi baj. Hiba van a rendezés körül? Hol a vezető? De ilyen nincs is. Itt nincs fehérrel leterített asztal, nincs pap az élen, nincs másorbemondó. Kínos számomra a csönd. Zavart vagyok.

Ők nem. Befelé néző tekintettel csak ülnek s hallgatnak.

Feszengő gondolataim ide-oda csapongnak s végre megpihennek az előbb elhangzott, felolvasott szavak között. Igen, ezt teszik ők is. Ez az értelme és magyarázata a csendnek. Most örülnek a szívekben Isten malmai.

Csudálatos ez az elcsöndesedett nép.

Meg vagyok győződve affelől, hogy ilyen hosszantartó csendes percek alatt jutott a legtöbb finn *ébredéshez*. Ezek alatt született a legtöbb *felébredt* ember. Rádöbbennek arra, hogy eddigi életük a bűn álmában, lidérces aléltságában folyt, függetlenül magától Istentől. Tompa álmom volt, ahol sem igazi fájdalmat, sem igazi örömet nem éreztek. Ebből az álomból most felébredtek. Most érzik az igazi fájdalmat: eddigi, Isten nélküli, bűnben elsülyedt életük miatt s most ragyogja át életüket az igazi öröm: az előttük kitáruló út, az üdvösség útja láttán.

A bűn terhéről, bűnbánatról sokat beszélnek. Ez a mondanivalójuk alaptónusa. Ismerik az ellenfelet.

Más ébredési irányoknál a hangsúly inkább a bűnbocsánaton van. Ismét másoknál a kegyelem fölötti örvendezésen.

Tekintetük nyugodt és békességük van. Megváltottnak tudják magukat. Ismerik a célt. Nem révedeznek többé.

Közbül ott van az, amit a nyugtalan, fiatal Ruotsalainen-nél hiányolt Högman kovács: Krisztus benső ismerete.

Ezt az utat, hiszem, a legtöbben a seuratok csendes percein tekintették át.

Ezek az elcsöndesedések ébresztik fel az áhíthatot s kapcsolják össze a közömböseket is annak meghallgatására, hogy mit mond az Úr a lelkiismeretnek. Csöndes számadás perce ez azoknak, akikhez Isten erős kézzel nyult az elhangzott szavak alatt.

Nem kínos és feszengő már a csönd, hanem a Szentlélek áldott ideje.

Zakatot a szív, rohannak a gondolatok s mélyeket lélezkzik az ember. Csodálatos valami érezni, hogy most, most dolgozik a Szentlélek.

Azután megszólal valaki. Nehány mondatot mond. Bizonyoságtevő szavak, melyek továbbblendítik a hömpölygő gondolatokat.

A seurati beszédek rövidek. Ülve beszélnek. Rendszerint valami olyan gondolatot tartalmazznak, mely abból az alkalomból a beszélőnek vagy a gyülekezetnek a szívéhez közel van. Gyakran annak az otthonnak lelki ügyei kerülnek elő, amelyben összegyülekeztek. Előre elkészített beszédek a seuratokon nem hallani. Szabad, alkalom-ihlette szavak, melyek az olvasott ige vagy énekelt vers hatása alatt születtek. Malmivaara Vilmos, a körtti nép nagy vezető-papja mondotta, hogy a seurati beszéd csak egy gondolatot tartalmazzon. Így nem lesz a seurát prédikációs alkalommá.

Beszéd után újra énekelnek. Nem jelzik, hogy melyik éneket fogják énekelni, mert ez megint csak nem programmpont, hanem a lélek felelete az elhangzottakra. Valaki elkezdi s a többi néhány szótag után már csatlakozik is. Gyakran a közepén kezdenek el egy-egy éneket s mégis rátalálnak a többiek.

Ének és beszéd egymást egészítik ki a seuratokon. A gyülekezet énekkel felel a beszélőnek. Kares Olavi leírása nyomán említünk egy esetet. Lapuában járt látogatóban egy neves magyar egyházi férfiú. Seuratra is elment s mondott néhány mondatot, melyet finnre fordítottak. A többi között így beszélt a magyar népről:

— A magyar nép büszke nép. Nem koldul segítséget szükségében sem.

A beszéd végén egy ismert sioni énekből ezt a verset énekelték:

Elnémul énekes ajkunk;
Ó, csak egy ne érjen véget:
A Te kegyelmed mirajtunk.
Eléd tárjuk az ínséget,
Megalázva hol zörgetnénk,
Ha Tehozzád nem mehetnénk!*

Az ének gyakran támasz a beszélőnek, amihez kapcsolódni tud. Máskor támasz a gyülekezetnek, ha a beszélő bizonyoságtétele nem ragadja meg.

Nem egyszer eszköz arra, hogy a gondolatokat s a mondanivalókat kordában tartsa. Elő szokott fordulni, hogy ha a beszélő nem ura a mondanivalójának, túl hosszúra nyújtja, vagy szavaiból nem alázatos bizonyoságtétel csendül, közbevágna egy énekkel. Ha Isten Igéje hallgat a beszédben, megmozdul az énekben. Azoknak pedig, akik túl sokat szeretnek beszélni, kemény és egészséges iskola. Így válik a gyülekezet tanítómesterré.

Egy-egy seurat átlag másfél óráig szokott tartani. Ezalatt énekkel és csenddel váltakozva 5—6 beszéd is elhangzik.

Utána a legtöbb helyen, különösen vidéken — ha magánháznál tartották s nem nagy a gyülekezet — természetes vendégszeretettel hívogat a háziasszony:

— Olkaa hyvä, kahvi jäähtyy! Parancsoljanak, a kávé elhül! — s az elmaradhatatlan finn kávé ott gőzölög a kis csészékben.

A seurat szabadon, minden erőltetés nélkül, a finn nép természetének alapjaiból született. Hosszú évtizedek korlátozó rendelkezései ellenére is megőrizte szabadságát. Ha valahol az ezer tavak országában Isten élő munkája kiütközik, ott a nép seurat-járó néppé változik. Ki is akarna elmaradni, amikor elterjed a hír, hogy este seurat lesz valamelyik szomszédban, vagy akár messzebb is! Mindenki elmegy a

* Túrmezei Erzsébet dt. fordítása.

karonülő gyermektől az őszülő öregekig. Még ha valaki úgy érzi is, hogy lankadóban van szívének buzgósága a seuratok iránt s nem áhítozza már annyira Isten Igéjét, mint eddig, most is elmegy a többiekkel, mert tudja, hogy senki sem maradhat el, ha az Úr alkalmat készít s elküldi hívó szavát. Ennek a hívó szónak nem szabad meghallgatatlanul maradnia. Tudják, hogy Isten különösen számon tartja azokat, akiknek nincsen kedvük ott lenni. A *seuratupák* ezért mindig zsúfolásig vannak hívekkel.

A seuratok menetének zord egyszerűségéhez rendületlenül ragaszkodnak. Egyesek megpróbálták a helyébe nálunk is ismert bibliaórákat, írásmagyarázó összejöveteleket, vallásos esteket, vagy külföldi kegyességből vett minták alapján imaórákat meghonosítani.

A nép mereven kitartott a seurat mellett.

Leginkább az ú. n. lelki esték vagy vallásos esték találtak helyeslésre városon, ahol különféle ének-, zeneszámok vagy szavalatok gazdagították a műsort. A felébredtek ez elől is elzárkóztak s megszokott szókimondásukkal meg is jelölték a hibát. Ezekben az *egy szükséges dolog* úgy elsüllyed a műsorgazdagságban, hogy senkinek az ereje nem képes onnan kiemelni.

A seuratokra elviszik a gyermekeket is. Akár a szülői parancsszó kényszerítésével is. A nevelésnek fontos eszköze ez náluk. Az a nevelési elv, hogy a gyermeket nem szabad kényszer alá helyezni, a felébredtek között nem talált talajra. Jól meggondolták ők ezt a szigorú és ridegnek látszó elvet. Óvakodnak, nehogy elmúljon az ifjúság egész ideje a nélkül, hogy a gyermek Isten Igéjének hatása alá került volna. Hogyan vállalják akkor a szülők ezekért az évekért a felelősséget? Igen, eljőhet még az az idő, amikor az Istenhez nem vezetett gyermek mégis elindul az Úr felé, — de akkor már nem a szülők lesznek ehhez az eszközök s mulasztásuk ítéletétől nem menekülnek.

Szokja meg hát a féktelenség után vágyó gyermek a szigorú rendet: ott kell lennie a seuraton. A többi már az Úr dolga.

S az eredmény? Sehol sem mennek a gyermekek és ifjak annyira saját elhatározásukból a templomba, mint éppen a felébredt vidékeken. Megérik, hogy a kezdeti kényszer mögött a szülők szívének forró imádsága és vágya húzódik meg. Sok kemény gyermek tört így össze a szülői kötelezés folytán a szeretet előtt. Így alakul a kényszerűség számukra joggá, amin örvendeznek s amiért hálásak. Ezért van, hogy a felébredt otthonokban a seuratra való induláskor nem az a kérdés, hogy ki menjen el, hanem hogy ki maradjon otthon. Ha felébredt vidékeken jársz, megfigyelheted, hogy a seuratokra buzgón tipegő öregek mellett jóval több fiatal látsz, amint kerékpáron, vagy síléceken igyekeznek a kedvelt igehirdetési helyekre.

A szülők nem látják ezt nehéz feladatnak. Sőt remegve kérdik az Urat, vajjon meddig lehetnek még hűségesek abban a kevésben, hogy gyermekeiket atyáik útjára vezessék.

A seuratokra férfiak és nők vegyesen járnak. Meddő törekvés kutatni, hogy vajjon miért van, hogy gyakran a férfiak kevesebben vannak. Sokan gondolják, hogy talán azért, mert a női természet számára megfelelőbb az ilyen összejövétel. Ennek épp a seuratok zord egyszerűsége mond ellent. Itt nem egyes szólamokról, szentimentális ellágyulásokról, szép élményvallomásokról van szó. Nem lelki műsorokkal szórakoztatnak, hanem egyszerűen Isten Igéjéhez törekednek. Férfi és nő, ifjú és öreg egyformán megtanulja, hogy a bűneiben elítélt és elbukott embernek Krisztus lábainál elsősorban nem ékes versekre és elbeszélésekre, könnyed lelki énekekre, művészi és bölcs magyarázatokra van szüksége, hanem Isten megszépítetlen Igéjére. Minden más a hazugság leplévé válik, amely megakadályozza annak meg-

látását, ami számára egyedül hiányzik. Nyomorult bűnösök próbálnak összegyülekezni oda, ahol egyedül az Úrnak van hatalma, hogy tanítson s szóljon.

Az a nép, mely megnyitotta otthonát a seuratok előtt, tudja, micsoda áldást jelent ez éppen az otthon számára. Sokan megtapasztalták Zákeus módjára, hogy az Úr lakomát akar készíteni náluk az ő barátainak. Gyakran nem a kegyes és jó otthonoknak kell az Urat és az ő barátait hívni, hanem az olyan házaknak, amelyek egészen méltatlanok az ő kegyelmére. Gyakran gondol félve a ház népe arra, vajjon jön-e valaki hozzájuk egyáltalán. Ez korántsem tettetett félelem. Sőt akkor is látszik a háziak szemében, amikor a tupa megtelt a hívekkel s az ének erőteljesen zeng.

A felébredt nép nem meri házat seuratok nélkül hagyni. Lelkiismeretük kényszerítésére kérik az Úr barátait, hogy hozzák Isten Igéjét az ő födelük alá is. Erős a reménységük, hogy Krisztus is megérkezik s vendégük lehet. Krisztus nélkül nem mernek élni, hiszen különben a bűn győz s a világ üti rá a maga pecsétjét az otthonra. Nem elég, hogy járnak a templomba, nem elég, hogy eljárnak igehirdetési alkalmakra a gyülekezeti terembe. Isten Igéjét az otthonban akarják hallani. Krisztust az otthonba kérik, melyet megáld jelenlétével. A seurat sajátosan *házi* áhítat s éppen az otthonban tartva válik elevenné.

Különleges házi ünnepek váltják ki gyakran a seuratok tartását. Ha a halál látogatta meg az otthon, akkor a temetés után seuratot tartanak, ahol az Úr tekintete előtt emlékeznek meg az elköltözöttről. A ház lakói az összegyült barátokkal együtt azon igyekeznek, hogy a szomorúságot az Úr kezéből vegyék s hogy meglássák abban is az Úr ébresztő és megvilágosító kegyelmi munkáját. A felébredt vidékeken a *temetési seuratok* oly általánosak, hogy ezt minden otthonban megtartják. Még a nem felébredt otthonokban is. Ez a szokás nagy áldást jelent az

egész vidékre nézve. A temetés ilyenkor nem alakul torrâ, ahol az evés a földolog, hanem a közös igegyakorlat munkálja az emlékezést, mind annak az otthonnak, amelyet a halál meglátogatott, mind pedig a ház barátai és ismerősei számára.

Szeretteiknek halála emléknapiján a felébredt otthonokban rendszerint *emlék-seuratot* tartanak. Az elköltözött iránt táplált szeretet késztet ilyenkor a seurat összehívására. Ilyenkor a gondolatok túlszárnyalnak a határon túlra, oda, ahol a boldogultak várják a még küzdő testvéreiket az idegen világból.

Keresztelési alkalmak, születés- és névnapok, új otthonba való költözés, mind egy-egy ok seurat tartására.

Külön kiemeljük az *esküvői seuratot*. Általános felfogás szerint a tánc elengedhetetlenül hozzátartozik a lakodalomhoz. A fiatal élet egyik legjelentősebb fordulópontja így telik el teljesen a világi öröm jegyében. A felébredt nép tudja, hogy az Isten szerint való öröm nagyobb és mélyebb, mint a világ öröme. Ezért nem táncolnak lakodalmaikon, hanem seuratot tartanak. Ott ül a jegyespár a fekete sereg között a lócán. Arcukon békesség és derű. Szemükben ott csillog a vágy: Krisztust vendégül látni életük nagy fordulópontján. Az esküvői tánc lehet szép szokás, — ez az ifjú pár azonban szívet melegítőbb látvány s megindulásuk méltóbb megindulás. Az énekek és beszédek ilyenkor arról a mennyei örökségről szólnak, melyet a fiatal pár a legértékesebb nászajándékul kap. A ház barátai pedig kérik, hogy az Úr Jézus legyen az új otthonnak is tagja.

Egy esküvői seurat után történt, ahol igen sokan voltak s valamennyien érezték Krisztus jelenlétét, hogy hazafelé menet két lelkész így beszélgetett:

— Mit mondott volna Luther Márton, ha ezen a seuraton ő is vendég lett volna?

— Bizonyára ezt: ez az, amit én a szívem mélyén reméltem, csak az idő még nem volt rá érett.

Malmivaara Vilmos mondta, hogy a seurat az az ütőér, amelyben a felébredt élet lüktet. Ezért van, hogy minél erőteljesebb az ébredés, annál gyakrabban tartanak seuratokat. Sohasem unják meg. Ahol a seuratok valami oknál fogva ritkulnak, ott a felébredt nép élete a vegetáció felé hanyatlik. Ha az ütőérben nem lüktet a vér, azt halál követi.

Ezért ragaszkodnak hozzá, mint az életükhöz.

Egyházszeretet.

A kalajoki tárgyalás csak egy állomása volt — bár igen kiemelkedő állomása — az ébredés üldözésének. Az álomban szendergő egyház nem vette szívesen az ébredés erős fényét s igyekezett azt elfojtani. Sokan gondolkoztak akkor úgy, hogy meg kell tisztítani az egyházat ezektől a „túlzóktól“, „rajongóktól“, „kegyeskedőktől“. Nagyon jól emlékeztek az első ilyesféle jelenségekre, amikor alig néhány évtizeddel előbb az ú. n. korábbi ébredés idejében szeparatistikus, egyházat üldöző hangok hallatszottak, melyek a megdermedt, a felvilágosodás szellemétől megbénult egyház felé a Szentlélek igényével kemény ítéletet hirdettek. A szektás lélek sajátsága, hogy az egyházban látja minden baj gyökerét és alapokát. Az egyház a Babel, az evilág kapuja, amelyben a lelket elaltatják, hamis békességet hirdetve.

De tévedtek, akik így akarták értékelní ezt a későbbi ébredést is. Éppen ebben van a különbség a szektás korábbi ébredés tünetei s az Isten által munkált későbbi nagy ébredés között.

Akik az Isten Lelke által a nagy ébredés sodrába kerültek, azokat bottal sem lehetett elkergetni az egyháztól.

A felébredt embernek szüksége van az egyházra s kiharcolja abban helyét, még ha az meg is tagadja őt.

Kalajokiban megtanultak örülni az üldöztetésnek, nemhogy engedtek volna.

Volt eset, hogy a jegyző elzárta a templomba vezető utat a felébredt nép előtt. Szó nélkül más útra tértek, megkerülték a tiltott utat, de mégis ott ültek

a templomban. Ruotsalainen temetésén az esperes nem engedte, hogy a helyi szokásnak megfelelően a temetés alkalmával templomba menjenek a hívek. Addig ostromolták az esperest kéréssel, hogy megnyíltak a templom kapui.

A szektás lélek egyház-ítélgető magatartása az igazi ébredéstől távol áll. Isten Szentlelkétől felébredtek nem hajlandók különválni az egyháztól. Panaszolják ugyan az egyház belső romlottságát, de nem mondanak fölényesen hangzó ítéletet. A gyermek szeretetével beszélnek az egyházzól, mint lelki édesanyjukról. Sírnak anyjuk keménysége és ridegsége miatt, míg sírásuk meg nem töri az anya szívét s feljük nem fordul.

A felébredt nép az egyházban Isten Szentlelkének munkamezejét látja és szereti. Egy felébredt mondta: „megtörténhetik, hogy a lélek az egyházban annyira meggyengül, hogy a test szerinti értelem már halottnak nyilvánítja. A Lélek, amely az Úr intézményeiben lakik, alkalmas pillanatban életre tudja kelteni a tetszhalottat. Nincs hát okunk az aggodalmaskodásra. Mindaddig, amíg az Úr beszéde s a szentségek az egyházban vannak, ott van maga a Szentlélek is... Az egyház a reménység életét valóságként hordozza magában... Hála legyen Istennek, hogy közöttünk is alapított egyházat s mindmáig meg is tartotta. Külső szempontból valóban sok bűn jelenik meg benne; előregedés, halódás stb. De a keresztyén gyülekezet sohasem lehet tökéletes, csak törekednie kell a tökéletességre. Ha tehát látjuk, hogy a Szentlélek egyházunkban lakik és munkál, szeretjük is azt.“ (Hengellinen kuukauslehti 1888.) Az ilyen beszéd módfelett idegen a szektás lélek számára. A beteg egyház is Isten Lelkének alapítása s ha elvetjük, úgy elvetjük Istennek új életet teremtő erejébe vetett hitünket is.

A felébredtek egyháziassága különös erővel nyilvánul meg abban, hogy náluk a templombajárás nem

függ az istentiszteletet végző pap személyétől. Legyen a pap lelkileg bármily halott, az istentiszteletre elmennek, mert ott nem a pap szolgál, hanem Isten. „A pap világiassága (suruttomuus) nem lehet oly nagy, hogy meggátolja az oltári szolgálatot, a tisztán olvasott imádságot és áldást, vagy megrontsa az énekelt éneket. A gyülekezet imádkozik velem és értem. Hallok felolvasni egy részt Isten igéjéből is. Részesülhetek az Úr testének és vérének szentségében s elmondják felém az Úr áldását. Mindez nem érték? S a lelkileg halottnak ítéltetett pappal hogyan is állunk? Ha ismerem saját hibás voltomat s ezzel terheltén jövök a templomba, éppen elég tennivalóm van magamra nézve a helyett, hogy figyelmemet rögtön a pap hibája kösse le. A rossz prédikációból is kaphatok valamit, ha nem azért ülök a templomban, hogy meghallgassam, milyen tehetséges ember a pap, milyen nemesveretű és textusszerű a prédikációja, s a beszédet követve nem azon gondolkozom, hogy ez jó volt, ez meg nem, — hanem ha ott ülök, kérve az életnek kenyerét fáradt lelkem megerősítésére. Ilyenkor a kövek által is tud az Úr beszélni hozzám. Olyan pap szája által is szólhat hozzám, aki maga nem él az igéből.“ (Heng. kuukauslehti 1890.) Egészen úgy hangzanak ezek a szavak, mint egy komoly, mélylelkű, egyházas ember szavai. Pedig aki ezt az idézett részt leírta, a felébredt nép tagja és szószólója volt.

Öreg felébredtek szokták mondani, hogy amíg a templomokban elmondják a Miatyánkot, addig érdemes oda járni. Ezt a tanácsot követték is mindig. Volt idő, amikor a lelkész következetesen megszegyenítő módon beszélt a szószékéről a felébredtekkel kapcsolatban. Ezek mégis vasárnapról-vasárnapra ott ültek a szószék alatt.

A Hengellinen Kuukauslehti c. folyóirat 1890-es évfolyamában olvassuk az alábbi történetet: „Egy pohjanmaa-i gyülekezetbe fiatal, felébredt lelkész

került. Prédikációin keresztül Isten erősen munkálkodott. Az egyik családban az egész fiatalság ébredéshez jutott s keresni kezdték az igazi életet. De az idős apa, aki otthon igen világias életet élt, eltaszította magától Isten hívogató kegyelmét; templomba azonban mégis eljárogatott. Úgy érezte, a pap mindig őróla beszél, hogy milyen helytelen az élete otthon s még hozzá őreá is nézett mindig, amiért aztán az öreg rendszerint igyekezett mások háta mögé bujni. Nem tudott másra gondolni, mint hogy fiai panaszkodtak róla a papnak. Egyszer elhatározta, hogy becsapja a papot. Úgy megy a templomba, hogy a pap ne tudjon róla s ne is lássa. Akkor bizonyára nem is fog majd őróla prédikálni. A legközelebbi vasárnapon tehát elküldte a háznépet a templomba azzal, hogy ő otthon marad. Amikor már mindenki elment, gyorsan magára kapta ünneplőjét s az erdő felé kerülve egy oldalajtón surrant be a templomba. Megállt a szószék oldalán a fal mellett s biztos volt benne, hogy nem láthatta senki. De — mint később elmondta — a pap azonnal őróla és őneki kezdett beszélni: hogyan áll ő ellene Isten pirogatásának s hogy próbál elszökni az Úr hívogatása elől. Ekkor nyíltak meg az öreg szemei. Meglátta, hogy ki elől menekült ő. Istentisztelet után könnyes szemmel ment a paphoz, hogy mutassa meg neki a szabadulás útját. Levált szívééről a kemény burok.“

Feljegyezték egy Kajanus Kaisa nevű asszonyról, aki 1876 tavaszán halt meg Nilsjö-ben, hogy halála előtti napon a templomban nagyon buzgón imádkozott a szószékre lépő, sivár lelkűnek ismert lelkészért, hogy Isten érintse meg a szívét s a nyelvét s áradjon a prédikációból Isten beszéde s ne legyen az, mint eddig, szónoki tevékenység. virágos szócséplés. Azon a napon más lélek zengett az igehirdetésből, mint szokott. Maga az igehirdető is csodálkozva említette istentisztelet után, hogy mennyire másképpen beszélt, mint amire elkészült. A felébredteknek ilyen

buzgó fohászkodása nem ritka dolog. Itélgetés helyett *ilyen* lélekkel is lehet szószékre kísérni a lelkészt s Kajanus Kaisa imádsága nem lesz hiábavaló.

Az ébredés népe az üldöztetést, lenézést, kicsinylő gesztusokat, kemény ítéleteket, kitagadást *ilyen* lélekkel és *ilyen* gyümölcsökkel fizeti meg.

Az egyházzal való békességét pedig mindig megőrzi.

A jó lelkiismeret nyugalmáról tesz bizonyosságot a Kalajokiban elítélt papok életéből vett alábbi kis epizód.

Lagus, Malmberg és Durchman, miután hivataluktól fél évre megfosztattak, egy alkalommal meglátogatták Aholansaari (olv. Aholanszári) gazdáját, Ruotsalainen Pált. Későn este értek célhoz. Az öreg Pál már messziről hallotta lovuk csengőjének hangját s közeledtükre így kiáltott:

— Micsoda cigányok vagytok, hogy ilyen lármával közeledtek éjjel egy házhoz?

— Elcsapott papok! — hangzott a vidám felelet.

Pál derűsen mosolyogva morgott:

— No, még rosszabbak, mint a cigányok. Am mégis helyet kell adjak nektek.

A következő napon látták a három papot Pállal békésen halászni. A tiszta levegőben messze szállt énekük dallama. Az egyház elűzött pásztorai dicsérték Istent, akinek bizonyosságai voltak ők — emberi ítéletek ellenére is — az egyház mezején. Isten kötele voltak, amellyel a felébredt nép hozzákötöttett ősei egyházához.

A vádlottakról.

5 lelkész és 22 világi ember ült a vádlottak padján. — Nagyrészüik földműves.

Legtöbbjük ellen a vád csak az volt, hogy résztvettek a seuratokon s adakoztak a perselyekbe. Alig voltak nehányan, akik a hívogatást is végezték, sőt beszéltek is a seuratokon. Ezek főképp a papok voltak. Mellettük jelentős szerepet vitt Ruotsalainen Pál, a parasztpróféta.

Rövid néhány szóval, egy-egy epizóddal hadd nyissunk ablakot a jelentősebb vádlottak életére, jellemére, hitére.

Ruotsalainen alakja már ismerős a magyar kegyességi irodalom olvasóközönsége előtt. Feldolgozás alatt áll az északi ébredés nagy alakjainak életrajzsorozata, melynek keretében — reméljük — közelesen alkalom nyílik Kalajoki vádlott papjai életének megismerésére.

Mégis hasznosnak ítéljük, ha előljáróban feléjük vetünk egy-egy pillantást.

Ruotsalainen Pál.

A finn egyháztörténelem leghíresebb parasztja — írja róla Voipio Aarne professzor.

Koskimies püspök Lutherhez hasonlítja. Luthert is lelkének szorongása hajtotta mindaddig, míg feleletet nem talált erre a kérdésre: hogyan jutok el az Istennel való békességre?

Szakasztott ugyanez ismétlődött meg Ruotsalainen esetében is.

1777. július 9-én született. Szüleinek első gyer-

meke volt s még hat követte. Szegényesen, sokszor kimondottan nyomorúságban éltek. 6 éves korában tanult olvasni. Nagybátyjától kapott egy Bibliát. Ez volt az olvasmánya s a legjobb barátja.

19 éves korában — ekkor, 1796-ban kezdődött a savo-i (olv. Szavó) ébredés — hallott először ébresztő prédikációt. Ma úgy mondanánk: evangélizációt. Ettől kezdve szorgalmasan jár ezekre az alkalmakra.

Ezeket az igehirdetéseket még nem hatotta át az igazi ébredés tiszta levegője. Még magukban hordtak valamit a korábbi ébredés rajongó ízéből. A fiatal Pál ösztönösen érezte ezt. Lelkének gyötrő kérdései világos feleletet vártak s ezek az alkalmak egyre súlyosabb lelki harcok tűzébe vetették őt. Éhes lelke mindent megragadott, ahol csak feleletet sejtett. 22 éves volt, amikor hirt hallott arról, hogy Iisalmiban (olv. Íszalmi) járt egy ember, aki Isten kegyelmének megismerésében tanácsot tud adni. Egő vágyat érzett, hogy beszéljen ezzel az emberrel. Bocskort kötött hát, tarsolyt vetett a hátára elemózsiával s útnak indult. Házról-házra, tanyáról-tanyára érdeklődve haladt, míg végre Jyvässkylä-ben (olv. Jüveszküle) ráakadt. Egyszerű kovácmester volt: Högman Jakab. Pál elmondta belső küzdelmét. Akkor hangzottak el Högman híres szavai, amit Pál sohasem tudott elfelejteni s ami azóta klasszikus igazságként íródott nemcsak a finn egyháztörténet lapjaira: de száll azóta is az ébredő lelkek mementójaként:

— Egy, ami hiányzik belőled s ezzel az eggyel minden: Krisztus benső ismerete. (Yksi sinulta puuttuu ja sen yhden kanssa kaikki: Kristuksen sisällinen tunto.)

Högman szavai egyre gyakrabban jutottak Pál eszébe. A Mézcsöppek c. angolból fordított kis kegyességi könyvecskét is sűrűn lapozgatta. Megtanulta, hogy az embernek minden nap újra meg újra Isten színe elé kell állani, bűneit megvallani, hogy kegyelmet kapjon s részesüljön Krisztus váltságában. Nem

sokkal ezután ő maga is beszélni kezd a seuratokon. Lassan lelki tanácsadóvá érik.

1800-ban, 23 éves korában megnősül. A felesége Olikainen Ritta, akivel 33 évig él csendes házasságot. Az ő halála után fél évvel nősült másodszor. Savolainen Annát vette el, aki 36 évvel élte túl őt.

Igen sokat jár seuratokra, s különösen amióta néhány helyváltoztatás után megtelepszik Aholansaarin, háza összejövetelek, lelki beszélgetések központjává válik.

Sokat kell nélkülöznie s hitéért bosszantásokat és gúnyolódásokat elszenvednie. Gyűléseik miatt egyre gyakrabban zaklatják hivatalosan is. Különösen 1823., majd 1828. óta, amikor is először tiltják meg külön a felébredtekre nézve az összejöveteleket. Pál békén tűr s ahol lehet, elkerüli a hatósággal való összetűzést.

Kalajokit azonban nem lehetett elkerülni. Ez az ébredés szempontjából történelmi szükségszerűség volt. Ott látjuk nyugodt arccal, sajátos, kissé hátrabillenő fejtartással állni bírái előtt a vádlott papok oldalán.

A tárgyalás kimenetele nem törte meg Pált. Tudatában volt Krisztus szavainak: e világon nyomorúságtok leszen, de biztatok: én meggyőztem a világot.

Az ébredés ügyének mindvégig csodálatos apostola maradt. 75 éves korában, 1852-ben, megnyugodott, csendes lélekkel ment el Urának örömébe.

Malmberg Niilo Gusztáv.

Pohjanmaa híres, felébredt papja volt.

1807. február 16-án született papi családból. Finn szokás szerint több keresztapja is volt. Közöttük egy jogász s egy pap is. A kis Niilo Gusztáv így indult meg ebben a világban a törvény s az evangélium szárnyai alatt. Gyermekségét Kalajoki körzetében,

Reisjärviben (olv. Réisjervi) töltötte. Jós-erejű gyermekemléket vitt magával innen.

Egy alkalommal játék közben felállt egy köre s pajtásainak prédikálni kezdett. A gyermekeseregnek nem tetszett a játék s lerántották a kőről. Verekedés és vérző orr lett a vége.

Főiskolai éveit Turkuban, majd pedig amikor Turkura 1827. szept. 4—5-én rászakadt a halál éjszakája s a nagy tűzvész mindennel együtt az akadémiát is elpusztította, Helsinkiben töltötte.

Érdekes, hogy a korabeli ébredés nagy alakjai majdnem egyidőben lettek a turkui öreg akadémia hallgatói. Így Bergh (1824.), Holmström és Swahn (1825.), Hedberg (1826.), Malmberg, a két Stenbäck, Achrén és Hemming (1827.).

Mint kisegítésre kirendelt teológus, Szentpétervár svéd gyülekezetének lelkésze mellett kezdte szolgálatát. Itt jutott igazán Isten iskolájába. Az akadémia felvilágosodott szellemisége, száraz teológiai oktatása nem tudta a lelkét igazán megérinteni. Pétervárt megismerte a német pietizmust, ami mély benyomást tett rá s hamarosan ő is ébresztő prédikációkat tartott. Midőn a hatóságok látták, hogy nagy tömegek hallgatják, veszedelmesnek tartották működését és száműzték Pétervárról.

A finn ébredést akkor ismerte meg, amikor Lagus munkatársaként Kalajokiban, illetve az annak körzetéhez tartozó Nivala templománál volt. Ide érkezett az úton lévő öreg Pál is s benne mindjárt a legelején az ébredés régi vezérét ismerhette meg. A kalajoki pers az ítélet kitöltése után 1843-ban Lapuába került, ahová akkor igen sok filia tartozott. Állandóan prédikálnia kellett az anyagyülekezetben is az összes filiával együtt. A nép elrugaszkodott volt. A pálinka hódított. Malmberg teljes lendülettel az ébredés szolgálatába állott s az emberek felfigyeltek igehirdetéseire. Ahol vasárnap ő prédikált, oda már a szombat esti seuratokra is tódultak az emberek énekelni, igét

olvasni s beszélgetni. Természetes egyszerűséggel mondták el neki szorongásaikat és küzdelmeiket. Amikor aztán különös szónoki készségével prédikált, a hatás mérhetetlen volt. A nép, melyet rendörkéz és törvényerő nem tudott kordában tartani, most hallgatni kezdett s tanult, mint a gyermek. Ugyanakkor, amikor a lélek megváltozott, megújult a mindennapi élet s lerakták Pohjanmaa bensőséges paraszti életformájának alapjait.

Rendkívül áldott élet után 1858-ban halt meg.

Utódai svédesen hangzó családi nevüket Malmivaara-ra finnesítették. Ma is élő család. Tagjai szinte kivétel nélkül az ébredés áldott emberei voltak s ma is azok.

Lagus Jónás.

Vöyri (olv. Vöüri) parochiáján kedélyes társaság gyült össze. Papok és világiak egyaránt. Választékosan öltözött hölgyek és urak ülnek a társalgóban. A papokat ruhájukról szinte meg sem ismerni. Mindenki divatosan öltözködik. Az asszonyok finoman pletykálnak, a férfiak politizálnak. Vannak, akik kártyáznak.

A közfelfogás szerint akkor ez volt a természetes, helyes élet. Társaság, vadászat, gazdálkodás volt a vidéki papok főelfoglaltsága. A vasárnap esték vendégjárással teltek el. Muzsikáltak, táncoltak, ittak és kártyáztak.

Rövidzekés parasztember kopog a paróchián. Lában horgasorrú csizma. Papért jött, hogy haldokló beteghez hívja. Bent a társaság papi tagjait kínosan érinti a kötelesség szava. Sajnálják itthagyni a kellemes társaságot. Önként egyik sem vállalkozik a szolgálatra. Tanakodnak, hogy ki menjen. Végül a legfiatalabbra, a segédlelkészre esik a választás. Kötelességtudó fiú, magát jó keresztyénnek tartja. Szeretik a fiatal, igen művelt fiút. Elmésen társalog s szereti a szépirodalmat.

Kint a parasztt áll és vár.

Végre bent a segédlelkész szabadkozik s elindul.

A küldönc igen értelmes, komoly ember. Csendes szóval elmondja a beteg lelki helyzetét s figyelmezteti a fiatal lelkészt, hogy ilyen alkalmakkor a papnak saját lelki tapasztalata kerül próbatétel alá. A beteg Isten kegyelmétől elvetettnek érzi magát s az örök kárhozát réme komorlik előtte.

Kicsit különösnek tűnik fel a papnak, hogy egy parasztember figyelmezteti ilyen dolgokban, de a szavak elgondolkoztatják. Ingerültté válik azonban, amikor a küldönc érdeklődik, hogy mimódon jutott ébredéshez. Szava erre élesen csattan:

— Ez nem tartozik rád!

A férfi udvariasan bocsánatot kér s egy példázattal menti merészségét: Ha a király és koldus ugyanazon a hajón hajótörést szenved, s mindkettő életben maradván, a koldus megkérdi a királyt, miként menekült meg, ezért a kérdésért a király nyilván nem fog megharagudni.

Az egyszerű gerendaházban könnyes szemek fordulnak a nyíló ajtó felé. Az ágyon fehéren, fennakadt szemekkel fekszik a halott. Látszik, hogy pillanatokkal előbb szállt el belőle a lélek. A hozzátartozók halkán a küldöncre támadnak, hogy késve hozta a papot. Ez mentegetőzni kénytelen, hogy ő idejében ott volt, de társaság volt a paróchián s a papra várni kellett.

Szemrehányó szemek szegeződnek a döbbsenten álló fiatal lelkészre. Szíve a torkában ver. Kínos a esend.

Végül az ágy mellett megszólal egy ősz aggasztján. Hangja halk, de a fiatal pap szívére közuhatagként zuhan:

— Átkozott legyen, aki az Úr munkájának gátat vet!

Nem is tudja, hogyan jutott ki a házból. A küldönc visszakíséri a paróchiára. Mellette ballag s ke-

mény beszédére most már nem csattan fel a hangja. Összeomlott benne a „jó keresztyén“. Zakatolva jár a szíve s szaporán veszi a lélekzetet. Pedig csak lassan ballagnak.

Az Úr elkezdte benne a munkát. Ébredéshez jutott.

Lagus Jónás volt.

Csoda-e, ha Kalajokiban keményen áll bírái előtt s meg nem rendül? Hosszú évek vannak már ezóta a háta mögött s Kalajoki vádlottai közé már mint Ylivieska másodlelkésze kerül.

A felébredtek egyik legkiválóbb papja volt. Később Pyhäjärvibe (olv. Pühejervi) került s itt halt meg 1857-ben.

Durchman Ferenc Oszkár.

A felébredt, körtti népnek ma már legelevenebb központjába, Lapuába Durchman hozta be az ébredés ügyét. Elődje, Achrén sem idegenkedett tőle, de az igazi szelet Durchman jelentette.

Tehetséges prédikátor volt, aki e mellett gyönyörű hangon végezte az énekes oltári szolgálatot, amivel mély hatást gyakorolt a hallgatókra. Härmä konok népe is felfigyelt rá. Az istentiszteleten a kötött szövegű oltári bűnvalló imát oly őszinte, meleg átérzéssel mondta, hogy a nép összesúgott:

— Az új pap megvallotta bűnösségét!

Egyenes természetű, őszinte ember volt. Hűséges barát, hamar lelkesedő, de könnyen sértődő is s ilyenkor szerfölött zárkózott. Szerette a zenét. Annyira, hogy hallgatása közben egész környezetéről megfeledkezett.

1838-ban lett Ylihärmä (olv. Üliherme) másodlelkésze. Már az első prédikációjával óriási hatást ért el. Erre neki csak ennyi megjegyezni valója volt:

— Akkor fogtok csak igazi prédikációt hallani, ha idejön Malmberg barátom.

Egyszer Takalába hívták lakodalomba. Gyönyörű, fátylas-koszorús volt a menyasszony. Amikor a lakodalmi étkezés befejeződött, Durchman leült egy külön szobába az idősebbekkel dohányozni. Pár pillanat múlva a menyasszony bejött, a pap felé bókolt, szó nélkül ránézett, majd megfordult s kiment. A jelenet háromszor megismétlődött. Bejött, illendően bókolt, várt kissé s kiment. Végül is Durchman csodálkozva megkérdezte, hogy mit akar a menyasszony. A házigazda megmagyarázta, hogy a tánc megkezdődne s amint szokás, a papnak kellene őt táncba vinni. Durchman elkomolyodott:

— Én nem táncolok. De amint én elmentem, a násznép táncolhat, ahogy szokás.

S az utolsó két szót megnyomta. Hamarosan ott is hagyta a lakodalmas házat. A násznép tagjai, akik a pap távoztával valóban táncolni kezdtek, később elmondották, hogy azon a lakodalmon úgy érezték, mintha tüzes köveken táncoltak volna.

Hatása rendkívül gyorsan terjedt. Igehirdetése nyomán közömbös emberek tövist érezték a lelkiismeretükben.

Igy bizonyára Elfving esperes is, amikor a kalajoki tárgyalás folyamán fejére olvasták Durchman őszinte véleményét, amint előbb a tárgyalás ismertetésénél már említettük.

A KALAJOKI TÖRVÉNYSZÉK. Oja Oni festménye.

**Az asztal mögött balról jobbra: Ruotsalainen Pál, Malmberg Niilo Gusztáv,
Durchmann Ferenc Oszkár, Lagus Jónás.**

Dr. ORAVALA ÁGOSTON:

KALAJOKI VÁDLOTTAI

Háziáhitat Roos otthonában

Roos: (a kis szobában lévő papokhoz beszél, közben kinéz az ablakon az udvarra, ahol a felébredtek mennek a gyülekezési terem felé.)

Ezekből egész tömeg van itt s még újak látszanak az úton végig. Nyugodtak, mint akiknek igazuk van s tiszta a lelkiismeretük. Olyanoknak látszanak, mint akikkel nem történt semmi és nem is történhet. Itt üdvözlik egymást hangtalanul az udvaron. — Isten igéjével foglalkozni s a lelket táplálni kell, történiük is bármi. — Nagyobb terem kellett volna ma este. Kevés már a hely a kátránytelepen.

Durchman: (Roos felé tréfásan) Eredj, hívd a bírót s Lohtaja esperesét. Állítsátok őket ígét hirdetni a nép elé. Meg a szolgabíró s a jegyzőt. Vajjon mit szólnának hozzá?

Lagus: A jegyző biztosan hivatlanul is jön. Megfenyegettek, hogy ha összejövetelet merünk tartani, feloszlatják azt. Jobb lett volna elhagyni ezt a gyűlést. Csak olaj ez a tűzre.

Roos: Azt már nem! Még ha Szibériába visznek is érte. Üldöztetés idejében kell a népnek biztatás és bátorítás — és Pál is itt van. Sokáig nem jött volna ő ide, ha a jegyző meg nem idézi. A haragja ellene már akkora, hogy nagyobb nem is lehetne.

Malmberg: Én hoztam ide Pált. Az esküdtek és a hatósági emberek nem tudták megidézni az öreget, mivel ő számukra mindig ismeretlen utakon jár.

Ruotsalainen Pál: Jobb volt papnak az idézésére

jönni, mint az esküdtekére. Az én utam mindig szégyen és dicsőség között jár. Úgy látszik, a tiétek is ilyen kell legyen.

Durchman: Ha a jegyző eljön és betiltja ma esti seuratunkat, elmondhatjuk: ezt is megértük itt a földön. Ezt a tettet akkor benne kell hagyni a történelemben, helyesebben a finn egyház történelmében. A népet szétzavarják az Isten ígéje elől, de a részegesek s a nyilvános bűnösök nyugodtan járhatnak utaikon.

Lagus: Nekünk minden körülmények között nyugodtaknak és békésekknek kell lennünk. Jusson eszünkbe az Élet Ura, aki nem szidalmazott senkit, amikor őt szidalmazták s aki ezt mondta tanítványainak: „amikor ítélszék elé állítanak titeket, ne aggódalmaskodjatok affelől, hogy mit kell mondanotok, mert a Szentlélek fog beszélni helyettetek.“

Malmberg: A mellett kell mindig kitartani, amit lelkiismeretünk szerint igaznak tartunk. Ma este a bizonyosságtevésekben választ kell adnunk azokra a rendeletekre és hirdetményekre, melyek más életformák között, más időkben és más rendeltetéssel születtek. Legyen ez a ma esti összejövétel itt a törvényszék közelében felébredt emberek egységes válasza az üldöztetésekre. Énekeljünk most úgy, hogy az ének keresztül hangozzék Kalajoki templomfalván * egész a paplakig s a bíró házáig.

Roos: Már énekelnek is. Nekünk is be kell mennünk. Pál beszéljen a néphez. Pál szavait akarjuk ma este hallani.

(Erős éneklés hallatszik. A papok átmennek a terembe.)

Bár sok bánat terheli
Mostan mi lelkünket,

* A finn községek több egymástól kisebb-nagyobb távolságra fekvő települési gócból állanak. (Mint pl. nálunk a Nyír-egyháza környékén fekvő tanya-bokrok.) A községnek azt a részét, ahol a templom áll, nevezik templomfalunak. — Fordító.

Síró szemünk könnyei
Sózzák kenyerünket
És mind ez gonosz világ
Gúnyolódik rajtunk,
Mi alázatos szívvel
Istenhez sóhajtunk.

Isten az alázatost
Felemeli végre,
Fel a porból, a sárból
Égi dicsőségre.
Ki az odafelvalók
Barátja ez földön
Annak gyásza végetér,
Fényes napja följön.

Az Úr Isten sokakat
Népnek tömegéből
Erős kézzel kiragad
Ingyen kegyelméből.
Dicsőségre fölemel,
Mint ígérte régen
Ámbár késik, bízzatok
Igaz beszédében. *

Ruotsalainen: Úgy van, barátaim! Sok küszködésen és szomorúságon keresztül kell Isten országába jutnunk. Nem keresztyén az, akinek nincs gondja, s aki nem viszi az Úr után a keresztet. Mindnyájunknak jut ebből. Először nekem, öreg embernek, aztán nektek, fiatalabbaknak. De a végefelé ez az ének az Isten gyermekeinek szabadságáról szól. Olyan terhünk van most, melyről valamennyien tudunk; gyötrelmünk, amely súlyosan nyom, de nem szabad, hogy a hitetlenség mocsarába taszítson. Az Úr kezéből kell

* Turmezei Erzsébet diakonissza testvér fordítása. Vanha virsikirja 80.

vennünk, bár a világ adománya, s az Úr erejével hordanunk, mert a mi emberi erőnk nem elég hozzá. Mi másra is volna az elég, mint a bűn cselekedeteire s a rosszra? Az Úr erejét azonban nem kapjuk addig, amíg vége nincs a mi emberi erőnknek s a bűn terhétől porba és hamuba sujtva az Úr segítségéért nem kiáltunk. Ti nem tudjátok, barátaim, milyen voltam én magam is; hogy fenytést is hordoztam és ízlett az Úr korbácsa, s mégsem lettem tőle sem jobb, sem szentebb, sem kegyesebb. Tanulgattam az utat s az azon való járást, ahogyan Högman kovács tanácsolta. De az út minden nap úgy el volt tömve, hogy sohsem bírtam továbbhaladni rajta. A saját bűnöm torlaszolta el, a saját rossz természetem és gonosz lelkületem. Sokszor gondoltam arra, hogy vajjon tudja-e a mennybéli Atya, milyen gyermeket kapott nevelésre bennem. Engem az Úr hosszú életem át kellett, hogy verjen szijjas és vasszeges korbáccsal; saját gyermekemet kellett, hogy elvegye tőlem gyilkos által, s más megpróbáltatásokat kellett rám mérnie. De most közös a nyomorúságunk. Ezért együtt kell a mi kegyeseinknek szenvedésére, üldöztetésére, gúnyoltatására, megvertetésére tekintenünk. De mint üldözöttek és megverettek, az Úr erejével hordjuk szenvedésünk keresztjét és csókoljuk a vesszőt, mely dorgál.

(Lépések hangzanak s az ajtó megnyílik. Sandman Niilo, a jegyző lép be.)

Sandman: Hivatalosan jöttem. Nem szabad gyűlést tartanotok sem a vizsgálat ideje alatt, sem máskor. A hatóság nevében kijelentem, hogy az ilyesmi törvényellenes. A nép oszoljék szét és menjen haza. Holnap majd számot kell adnotok erről a törvény s a hatóság előtt.

(A jegyző gyors léptekkel távozik.)

Lagus: Megtette, ami szándéka volt. Nem gondoltam volna, hogy megteszi, hogy meg meri tenni.

Durchman: Megtette. Meg merte tenni. De kell-e

neki engedelmeskednünk? Kinek kell inkább engedni: Istennek vagy az embereknek? Emberek jöttek most és elparancsoltak Isten igéje mellől. Ez még nem történt meg ebben az országban.

Malmberg: No Pál, mit kell most tennünk? Mi most a helyes lépés és mi a helytelen? Alá vagyunk-e vetve ilyen dolgokban a hatóság gondolkodásának?

Ruotsalainen: Lagus mondja meg, Vieska papja.

Lagus: Mondd csak te, Pál, mi a véleményed. Te beszéltél eddig s mi engedelmeskedtünk.

Ruotsalainen: A betiltás idejében Savo-ban engedelmeskedtünk s vártuk a jobb időket. Karjalában hasonlóképpen, de ott ez már visszaesést jelentett. Tegyétek, amit jónak láttok.

Lagus: Egy véleményen vagyok Pállal. Félek, ha szembeszállunk s egyre folytatjuk összejöveteleinket s azt fogjuk gondolni, hogy több fog Istenre tartozni, mint emberekre, könnyen fordulhat úgy, hogy a mi Istenhez való hűségünk átalakul a hatóság elleni lázadássá. És az is igaz, hogy meg kell tanulni az emberek előtt való megalázkodást s akkor Isten előtt is alázatosak tudunk majd lenni.

Ruotsalainen: Asszonyok, énekeljeteK végezetül is valamit buzdításunkra.

(Egy női hang megkezdi az éneket s pár szó után mind belekapcsolódnak.)

II.

A törvényház udvarán

Hang a tömegeből: (gúnyosan) A körttiek egyházi vizsgára jöttek!

Másik hang: (szintén gúnyosan) A főprófétájuk is eljött egészen Savo-ból. Hallgatják őt szolgálva és istenítve. De a szolgálat rosszul végződött tegnap este a kátránytelepen. Abba kellett hagyniok. Muszáj volt a hatóság miatt. Véget értek összejöveteleik és gyűléseik! A „kiáltó szavuk“, meg a „sioni énekeik“ is elnémultak!

Újabb hang: Ne gondold, hogy elnémultak. Én voltam közöttük. Jól jár, aki velük megy — etetik és itatják.

Másik hang: Úgy, úgy! Nemsokára üresre eszik a házat. Úgy kipucolják, hogy nem marad más utánuk, csak a lerágott esont. Nagy csoportokban járnak, nagy területet kószálnak be s házukat ebek harmincadján hagyják. Már nem is jó nekik a templom s a saját papjuk. Ha mindig csak engedi őket a hatóság s elnézi csavargásaikat, végül is elveszik az emberektől az eszük világosságát. Hogy is néz ki az a savo-i öreg, a főprófétájuk? Iszákos, falánk, bagószájú. Felborítják mindenkinek a békességét s mindenkit ítélni, mintha a pokol kulcsával ők rendelkeznének. Éjjel énekelnek s nappal lakomákat rendeznek.

Hang a tömegeből: Ott jönnek a tárgyalásra a körttiek papostul! Papok elől, mint szokás. Látod ott azt a szikár papot, aki elől lépked? Azelőtt Nivala papja volt, valami Malaperi. Olyan, mint egy had-

vezér. S ott mellette Vieska papja. Azt mondják, igen gazdag, Na, ez ki bírja fizetni a bírságot. Ni csak, Savo prófétája is a papok között van. Nyírfahéj tarisznya a hátán. Látod a savo-i apókát a darócnadrágban? No ez tényleg főember.

(Pillanatnyi csend.)

Bírsági szolga: (kiáltva) Érdekeltek befelé!

A tárgyalóteremben.

Bíró: Megérkeztek az összes érdekeltek? Vádlott papok s más beidéztettek? Itt van-e Ruotsalainen Pál Nilsia kerületből?

Jegyző: Itt vannak. Tessék a papi könyv.

Bíró: Mi mondanivalója van a közvádlónak?

Bergh ügyész: Azon kívül, hogy megújítását kérem mindannak, amit írásban beterjesztettem a vádlott papok ellen az ő engedély nélküli és törvényellenes áhíthatos gyűléseik megtartása és szerintük a pogányok felvilágosítására folytatott, de törvénytelen s káros gyűjtésük miatt, van szerencsém kérni ezen a tárgyaláson, az 1726. január 12-én kelt királyi hirdetmény, valamint a május 2-án kelt királyi levél alapján törvényes eljárás megindítását a Nilsia körzetben, kuopio-i járásban lakó Ruotsalainen Pál gazda ellen, minthogy az említett Ruotsalainen Pál több ízben és különböző helyeken részt vett törvényellenes áhíthatokon, azokon felolvasott, énekelt, sőt azokat vezette és ott beszédeket tartott. Egyebekben fenntartom magam számára azt a jogot, hogy egyes megjegyzéseket tegyek a tárgyaláson és kiegészítsem vádamat részleteiben.

Bíró: Mi a szándéka a közvádlónak? Nem akar megnevezni a közvádló pontosabban egyes helyeket, ahol és amikor a vádlott Ruotsalainen vezetett ilyen gyűléseket s azokon beszélt?

Bergh ügyész: Különböző helyeken és különböző időben. Legutóbb Niemiben, Nivala fölött, karácsony

ünnepén. Maga a vádlott tudná és a tanúk szóval bizonyíthatnák közelebről a dátumot.

Bíró: Mit szól ehhez Ruotsalainen gazda?

Ruotsalainen: Azt, hogy voltunk Niemiben is, meg máshol is, ahol olvastuk, énekeltük és beszéltük Isten beszédét. Niemi gazdája adott nekem földi javakat, így nekem lelki javakat kellett cserébe adnom. Nálunk minden holmi közös. Akár földi, akár lelki.

Bergh ügyész: Javaslom, hogy kérdeztessék meg a vádlottól, vajjon ezek miatt a gyűlések miatt jár-e errefelé, vagy egyéb utakkal kapcsolatosan?

Bíró: Igen. Hát így van? Ezekért az áhítatos gyűlésekért jött Ruotsalainen gazda erre Niemi felé és Kalajoki vidékének egyéb helyei felé?

Ruotsalainen: Ezekért és más dolgokért is. De csak ezekért jöttem össze ezekkel a papokkal, akik a nép pásztorai, hogy a nyájat etessék és nem hogy megnyírják. Malmberggel, aki régebben Nivala papja volt s nekem régi ismerősöm, volt közös ügyünk is, amit nem lehet idegen emberek előtt sem elmondani, sem megmagyarázni.

Bíró: No és — a vádlott papoknak, Lagus Jónásnak, Durchman Ferencnek, Malmberg Gusztávnak, Laurin Lőrincnek és Hemming Jakabnak mi mondanivalójuk van a váddal kapcsolatban?

Laurin: Kérem annak figyelembevételét, hogy ez ép oly oktalan és lehetetlen helyzet, mint az volna, ha valamely magánház gazdájának 200 tallér büntetés terhe mellett tilos volna saját házába meghívni barátait kávézni vagy teázni s közben épüléssel hallgatni valamely hívő írónak magyarázatát a következő vasárnap prédikáció-textusáról; vagy ha néhány barát számára tilos volna, ugyanolyan büntetés terhe mellett, közös áhítatot tartani azért, hogy az Úr szent vacsorájának igaz vételére felkészüljenek, ugyanakkor, amikor emberek tömegei összejöhetnek minden akadály nélkül Venus és Bacchus vendéglőiben és egyes házakban is énekelve és poharaikat ürítve.

Ugyanilyen értelmetlen a vádlóktól kiadott idézés a gyülekezeteket gondozó lelkészek ellen engedelem nélküli áhíthatos gyűlés tartása miatt. Megpróbálnak erre büntetést mérni, ami világosan mutatja más emberek hozzá nem értését a tanítói hivatalhoz.

Bíró: Van-e a többi vádlott lelkésznek valami mondanivalója?

Malmberg: Meg akarom jegyezni, hogy a vizsgálati idő alatt nem mi papok voltunk a gyűlések kezdeményezői, hanem maga a nép kívánta hallani azon idő alatt is Isten igéjét. Mi tartottuk azokat s ha nem is mindig tudtunk ott lenni ezeken az alkalmakon, mindig nagyon vigyáztunk, hogy se abból, se annak hatása alatt semmi rossz ne származzék. Kérem tehát, hogy ezek a vádlott hallgatónk, akik átadták nekünk szobáikat s hallgatták tanításunkat az üdvösség útjáról, mentessenek fel minden felelősség alól. És ha az igen tisztelt bíróság találna is bennük valami vétket, amelyért büntetést kellene kiróni rájuk, mégis csak minket, papokat ítéljenek el mindenért, mert amint az Úr Jézus reánk bízta a legdrágább tanítói hivatalt, ép úgy kötelez is bennünket, hogy hordozunk mindent, akár terhes az, akár kedves, amiben hivatalunk betöltése közben részesülünk. Egyebekben saját részemről egynek vallom magam Laurin lelkész elhangzott szavaival.

Lagus: Én is egynek vallom magam Laurin lelkész szavaival.

Durchman: Én is.

Hemming: Én is.

Bergh ügyész: Ahhoz, amit Malmberg lelkész itt elmondott, meg kívánom jegyezni, hogy a lelkész úr engedély nélkül tartott gyűléseket kegyesség gyakorlására s azokon prédikációjával és felolvasásával hamis és fonák fogalmakra igyekezett csábítani az embereket a helyes evangélikus tanítást illetőleg és téves nézetekre a hitet illetőleg. Egyébként továbbra is fenntartom magamnak a jogot, hogy az igazság-

ügyi eljárás folyamán előhozzam azokat a vádakat, amelyek okot adtak erre a vizsgálatra: Hasonlóképpen kérem figyelembe venni, hogy Durchman lelkész elfogadta — ahogy az urak méltóztattak megjegyezni: pogányok felvilágosítására — egy gondozásuk alatt lévő leány holmiját, selyemkendőjét és terítőit. Végül szeretnék rámutatni arra, hogy Kalajoki családjában ezen izgató tanítás folytán perpatvarkodás és viszálykodás született.

Bíró: Hívják be a tanúkat. A közvádoló kiket nevezett meg tanúkként?

Bergh ügyész: Rivander Lukácsot, Silvius lelkészt és Garvoli mérnököt.

Bíró: És kik a vádlottak tanúi?

Laurin: Holmström és Schwartzberg lelkészek.

Bíró: Nos tehát, Rivander Lukács. Mit tud bizonyítani?

Rivander: Én nem tudok mást, csak annyit, hogy ezek a körttiiek, akik magukat felébredteknek hívják, más kerületekbe és templomokba futkosnak át, dícsérik ezt a Ruotsalaint és a papjaikat. Mások szerintük halott tuskók.

Bergh ügyész: Talán tud a tanú valamit az említett családok életéről és arról, miként patvarkodnak most az emberek annyira, hogy az asszony a férje ellen fordul s a gyermekek szüleik ellen.

Rivander: Erről is tudok. Most olyan zajgás és háború van a faluban, mint soha eddig, mivel egyrésze az egyház és Luther hitén van, másrésze pedig ezen az új hiten, amelyben új ruhát kell öltetni, új éneket énekelni és új tanítást hallgatni.

Malmberg: Rivander Lukács szavaira meg kell jegyeznem, hogy olyan háborúskodás, amiről a tanú szólt, mindig van és mindig lesz ott, ahová élő keresztényiség hatol be. Éppen ebben az értelemben mondja Jézus, hogy fegyvert hozott a földre, nem békét. Isten kegyelme nem engedi, hogy a bűnös a régi istentelen szokások szerint éljen, hanem meg kell

válnia bűneitől. Ezért haragusznak azok, akiket az ige még nem érintett meg, s azt hiszik, hogy a felébredtek megvetik őket, bár ez a megvetés nincs másutt, csak a meg nem tért emberek képzeletében.

Bíró: És Silvius lelkész? Kérem nagytiszteletű urat, tanúskodjék.

Silvius: Saját tapasztalatomból nem tudok gyűléseikről beszélni, mert nem voltam azokon, ha egyszer törvényellenesek és tiltottak. A Szentírásban sincsen igazolás reá. Krisztus azt mondja, hogy ahol ketten vagy hárman összejönnek, ő ott van, s megparancsolja, hogy egyedül legyünk, menjünk be legbelső szobánkba, zárjuk be az ajtót s úgy imádjuk és szolgáljuk Istent. Amint most ezek elkezdték a gyűléseik tartását, a nép elmaradt a templomból.

Bíró: Garvoli mérnök úr. Mit tud bizonyítani?

Garvoli: Csak annyit, hogy ez az új hit viszálykodást szült, hogy másról most nem is beszélnek, csak erről az új hitről vitatkoznak. Ezelőtt csend volt és nyugalom, most pedig megváltozott minden, mivel ezek kezdik megítélni az embereket, akiket ők „gyásztalanoknak“ neveznek s a pokollal fenyegetnek. Lagus lelkész jó és adakozó ember, de azokkal jár, akik elkülönültek másoktól s ott eltékozolja vagyonát.

Elfving esperes: Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy Lagus lelkész szabadon rendelkezhetik vagyonával s én tudom a saját tapasztalatomból s hallomásból is, hogy Lagus lelkész segítségre kész, adakozó ember.

Bíró: Itt vannak még a vádlottak tanúi: Holmström és Schwartzberg lelkészek. Kérem Holmström lelkész urat, hogy tanúskodjék.

Holmström: Meg kell mondanom, hogy Istennek az a munkája, amely ebben a körzetben s hazánk más részeiben is elkezdődött, nagy áldást hoz magával. A nép fölfrissült. Régi szokásai megváltoztak s jobbak lettek. Ha valamikor viszálykodás született a fal-

vakban és otthonokban, úgy az igazság hatására született, mert az igazság só, amely csípi a sebet. Szomorú, hogy az istentelenség az utóbbi időben újra felütötte a fejét azon hírek miatt, melyek szerint az istenfélelem most tilos volna s ezt ez a pör is támogatja és bizonyítja. Malmberg lelkész igehirdetéseit s beszédeit számtalanszor hallottam, de sohasem vettem észre bennük semmi eltérőt a lutheri tanítástól s hitvallásainktól.

Bíró: Még Schwartzberg lelkész nem tanúskodott. Mi mondanivalója van a lelkész úrnak az ügyhöz?

Schwartzberg: Nem sok hozzátenni valóm van ahhoz, amit Holmström lelkész már elmondott. Különösképpen szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy Malmberg lelkész sohasem beszélt olyat, ami ellenkeznék egyházunk tanításával. Meg szeretném még jegyezni, hogy a felébredt nép ruházata egyáltalán nem vizályt szülő ok, amint azt egyes tanúk mondták, hanem bizonyosság a keresztyén nép mindennapi életének egyszerű szokásairól. A finn nép ez előtt is hordta ezt a ruhát s a felébredt emberek követték a régi népi szokást. Megtisztították öltözküket a cifra díszektől, amelyek napjainkban annyira általánosakká lettek azok körében, akik a szem kívánságát s az élet hiúságát hajszolják. Az az igazság, hogy a nép megmaradt egyszerűsége mellett és felöltötte a régi, klasszikus öltözéket.

Bíró: Kívánja-e a közvádló, hogy folytassuk a tanúk kihallgatását?

Bergh ügyész: Nem. Végső megjegyzéseimet szeretném csak megtenni.

Bíró: Tessék.

Bergh ügyész: Nézetem szerint a szükségesnél is nyilvánvalóbb a hallottak alapján, hogy a vádlott papok és parasztok különféle vétkeket követtek el. Az 1726. jan. 12-i királyi levél alapján kérem 200 tallér bírság kirovását Lagus, Malmberg, Durchman és Hemming papokra, akik mint lelkészek kétszeresen

vétkesek, valamint kérem, hogy őket a magas konzisztórium vizsgálata után tiltsák el bizonyos időre hivataluk végzésétől. Mivel ezenkívül Malmberg, Durchman és Laurin hibásak téves véleményükkel a hit tantételei felől, alkalmazható rájuk a büntető törvény 3. rész 1. §-a, amelyik így szól: „ha valaki eltér az igaz evangélikus tanítástól és helytelen útra térve nem engedi magát meggyőzni, üzessék ki a birodalomból, örökségben ne részesülhessen, se polgárjogot ne élvezhessen a Svéd birodalom területén, ha csak királyi kegyelemben nem részesül s vissza nem tér.“ Ugyanazon bírság kirovását kérem Ruotsalainen Pál nilsiä-i gazdára, mivel ő papi teendőket végzett ezeken a gyűléseken, valamint Roos úrra és mindenkire, aki résztvett ezeken az összejöveteleken. Ezenkívül kérem az ünnep megszegése miatt azoknak a megbírságolását, akik vasárnap ezen összejöveteleken jelen voltak, azokon felolvastak vagy énekeltek, valamint még külön Laurin lelkésznek megbüntetését az ide nem való sértő szavaiért.

Bíró: Van-e még a vádlottaknak hozzátennivalójuk ahhoz, amit ez ügyben már előadtak?

Malmberg: A magam s vádolt hivataltársaim nevében kérem az igen tisztelt bíróságot a következő szavak jegyzőkönyvbe foglalására: A szelíd és atyai kormányzás alatt két vétek miatt vádolnak minket, papokat. Engedély nélküli gyűléstartás és a pogány misszió javára folytatott pénzgyűjtés miatt.

Az előbb említettre nézve elsősorban azért vádolnak, mert az összejövetelekre más gyülekezetekből is jöttek emberek; másodsorban mivel azok, akik összejöveteleinkre jártak, magukat felébredteknek és újjászületetteknek tartják, mert résztvettek ezeken az alkalmakon; harmadszor, mert ezek lenézik a nép keresztyéneit és negyedszer, mert a felébredtek elhanyagolják tennivalóikat. Ezeket az ősrégi, minden időben meglévő vétkeket most ismét felhasználják Isten ígéje élő munkálkodásának elpusztítására. Ezt a

munkálkodást sokkal veszedelmesebbnek tartják, mint azt, hogy a keresztyének keresztyénségük közepe tette sem járnak saját templomukba és nyilvánosan lenézik Isten igéjét, — hogy minden megkeresztelt magát Isten gyermekének tartja azon az alapon, hogy nagy ritkán elmegy a templomba és megtartja a külsőleges szabályokat, — hogy az ú. n. keresztyének között gőg, harag, álnokság uralkodik és hogy sok gyülekezetben ezek mellett még elhanyagolják a munkát is, hogy részegség és lustaság miatt eltékozzolják vagyonukat, és igazságszolgáltatásunk történetében még csak példa sincs arra, hogy valakit is bíróság elé állítottak volna lustaság miatt, bár néha vagyonok kerülnek gondatlanságból újra. Mindenki, aki pártatlanul hasonlítja ezeket össze, észreveszi, hogy itt olyan valami rejlik, amiről feljelentőink és vádlóink maguk sem adhatnak számot. A jegyzőkönyvek sehol sem bizonyítják, hogy más kerületekben lakó emberek az összejövetelek miatt jöttek volna hozzánk. Igen fáradságos volna megvizsgálni, hogy miért mentek az emberek más gyülekezetek területére. Ha azért, hogy hallgassák a tanításunkat, úgy mi ártatlanok vagyunk, mert senkit sem hívtunk; nekünk ugyanis az a reménységünk, hogy minden egyes tanító úgy hirdeti Krisztus evangéliumát, hogy hallgatóinak halhatatlan lelke elegendő táplálékot kap. Üldözőink azt állítják, hogy az összejövetelekre járók magukat felébredteknek és újjászületetteknek tartják. A hosszú kihallgatások alatt nem hallottunk olyan valamit, amelyik alátámasztotta volna ezt az állítást s így ez csak emelte azon hazugságok számát, amelyek ellenünk közszájon forognak. Ha valamelyik Isten igéje által megérintett ember beszélt valamit az ébredésről és újjászületésről, sohasem mondta, hogy valami más munkálná azt, mint Isten kegyelme. A vádolt keresztyének megvetése nagyon merész dolog s mi sajnálnánk azt, aki esküvel megerősítene ezt a vádat. A megvetés t. i. belső megerősítése a má-

sik szégyenletes állapotának, és az, aki meg akarja ítélni, vajjon megveti-e valamelyik személy a másikat, nagyon könnyen tévedhet. Sokan felléphetnek barátságosan a másik iránt, akit pedig belsőleg megvetnek. Nagyon szeretnénk az igen tisztelt bíróságnak a figyelmébe ajánlani az összejöveteleinknek s az azon adott tanításoknak igaz következményeit. Ezekben láthatóvá lesz az a sajátságos körülmény, hogy haragosaink szándékuk ellenére kényszerítve voltak Isten dolgait szolgálni, amikor tanúik által világosan megbizonyították az igazságot, hogy t. i. az összejövetelek világos és nyilvánvaló megtéréseket eredményeztek.

Az, hogy bennünket a pogánymisszió javára történő adószedéssel vádolnak, ez már magában is zűrzavart mutat. Itt t. i. azt mondják, hogy „a szegényebb parasztok adtak a mi takarékperselyeinkbe aranyat, ezüstöt és selyemholmit.“ Ez a párhuzam, hogy szegényebb parasztok és aranyat, ezüstöt és selyemholmit, szemet szúr. Öröme voltunk okuk Pohjanmaa szegény lakóinak, ha közülük a szegényebbeknek is volna aranyuk, ezüstjük és selyemholmijuk. Nem látszik igaznak, hogy a szegények közül valaki is a perselybe tett volna akár egy garast is, vagy bármiféle áldozatot hozott volna. Feljelentőink azzal a céllal találták ki ezt a hamis és koholt vádat, hogy a szelíd és atyai kormány erőrekapásunkat vétkesnek lássa. Amikor adományokat gyűjtöttünk a pogány misszió javára, úgy jártunk el, mint Európa legtöbb országában gyakorlatban van s ahogy saját földünkön is sokszor gyakorolták, amikor hol családi ünnepeken, hol listákon adományokat gyűjtöttek a megjelölt célra. Bennünket vizsálykeltéssel is vádolnak abból kifolyólag, hogy egyes családtagok különváltak a többiektől, mert nem akartak résztvenni azoknak a hiábavaló és bűnös időtöltésében, amelyben azelőtt örömeiket lelték. Amikor valamelyik családtag Isten kegyelméből nagyobb gondot kezdett fordítani

lelke üdvösségére, akkor a hitetlen szülők jó és rossz eszközökkel igyekeztek meggátolni Isten ígéje szeretetének növekedését a szívekben s eltiltották gyermekeiket a Szentírás olvasásától. És amikor a gyermekek könnyes szemmel megmondták, hogy ebben az egy esetben nem tudják követni szüleik akaratát, akkor telekiabálják a világot a családi viszálykodással és vádolják az élő, igaz keresztyénséget veszekedések okozásával. A mi türelmetlenségünket kiáltják világgá éppen most, amikor ellenfeleink türelmetlensége 80 embert állított bíróság elé azért, mert olvasták Isten ígését és énekeltek vallásos énekeket. A mi időnkben dalos madárnak kellene lennie a keresztyénségnek, amelynek szép hangja gyönyörködtetne a messzi Grönlandtól a déli tenger sok-sok szigetéig, s mégis amikor a városokhoz és lakott helyekhez közeledik, bebörtönzik és kalitkába zárják. Svédország régebbi királyának engedélye, Sándor ő császári fenségének megerősítése s mostani kegyes kormányunk által biztosított törvény az, hogy az ország papsága szabadon taníthatja az igehallgatókat. Ezt a törvényt, melyért vérrel és könnyel fizettünk, akarják most ellenfeleink megtiporni. Nem akarunk azoknak a tömegéhez tartozni, akik gyávák módjára eladnák a törvényt, amelyet apáinktól örököltünk.

Niemi Mátyás: Én is engedélyt kérek a magas bíróságtól, hogy a következőket elmondjam: Ha a jegyzőnek és sok más hozzá hasonló embernek a tanítása és élete volna az a szabály, amely szerint tanítani és élni kellene, akkor valóban tévtanítók és eretnekek volnánk. Mivel azonban Isten ígéje az a zsinórmérték, amely szerint élni lehet és kell most: a legkisebb dologban sincs téves tan a magyarázatunkban. Ha az istenfélelem azt a „kárt“ hozza a számunkra, hogy a részegség és a büntetések megkevesbednek, akkor meg kell próbálni ezt elszenvedni. Arról a ruháról, melyet a felébredtek hordtak és hordanak ma is, feljelentőik és vádlóik értelmetlenségből

vagy gonoszszágból oly nevetségesen beszélnek, hogy a hallgató, aki nem ismeri az ügyet közelebbről, mádárijesztő kísérteteknek gondolhat minket. Ha a jegyzőnek igazságérzete lett volna s ha a felsőbb hatóságnak helyesen akarta volna előadni a dolgokat, akkor azt mondta volna, hogy megváltunk a selyem és más, a parasztillemnek meg nem felelő ruháktól és azt a ruhát kezdtük hordani, ami ősi idők óta szokásos volt az országban s amelyet apáink még ma is hordanak. Helyesebb lett volna azokat hibáztatni, akik külföldről hozott ruhákban díszelnek. Ha a „Kiáltó Szó“-t olvassuk s a „Sion énekei“-ből énekelünk, az sem szükségszerűen rossz, mert ezeket a könyveket a konzisztórium jóváhagyásával nyomták. A jegyző azt mondta, hogy szombat esténként összejövünk a paróchián s ott olyan sokáig maradunk, míg az ennivalónk el nem fogy s aztán koldulással leszünk másnak a terhére. Ez a vád szemérmetlenül hazug. Kitől koldultunk mi? A jegyzőtől semmiesetre sem, mert őhöz szóhasem mer bemenni egyetlen kéregető sem, miközülünk pedig legkevésbé. Egyáltalán nem gyűjtöttek a papok nálunk, de annál inkább a jegyző, mert ő maga valóságos persely, akinek a számára mindenki kell, hogy áldozék. Felhozták ellenünk, hogy papjainkhoz mentünk istenesség dolgában tanácsért, megfogadtuk tanácsaikat s megtértünk. Ebben nincs semmi rossz. Mit csináljunk a papjainkkal s egyáltalán miért fizetjük őket, ha nem szabad, hogy tanítsanak minket? Különös, hogy a papot, akinek délelőtt a templomban szabad tanítani, az igehallgatókkal együtt bíróság elé állítják s megbírságozzák, mert este is merészelt a híveit tanítani a saját lakásán. Minket azelőtt, ha még mint iszákosak és meg nem tértek papunkkal együtt énekeltünk, például a temetéseken és hallgattuk az ő üres badarságait, nem állítottak a bíróság elé; most pedig amikor megvilágosodva, Isten igéje után vágyakozó szívvvel hallgatjuk papjaink tanítását s velük együtt

énekelünk, meg akarnak érte bírságot. Hisszük, hogy az igen tisztelt bíróság világosan látja vádlóink álnokságát s a mi ártatlanságunkat, amiért is reméljük minden következmények alól való szabadulásunkat. De ha mégis úgy történék, hogy ártatlanságunk ellenére elítélnek, akkor vigasztalásként Luther énekének szavaira fogunk emlékezni:

Az Ige kőszálként megáll,
Meggzégyenül, ki bántja;
Velünk az Úr táborba száll,
Szentlelkét ránk bocsátja.
Kincsünk, életünk,
Nőnk és gyermekünk
Mind elvehetik,
Mit ér ez őnekik!
Mienk a menny örökre!

Bíró: Mivel az érdekeltek mind előadták, ami mondanivalójuk ez ügyben volt, jelentjük, hogy a bíróság a végzést a legközelebbi hétfőn délelőtt 10 órakor hirdeti ki.

III.

Roos otthonában az ítélethirdetés előtt

Laurin: Valószínűleg bírságot, börtönt és hivatalvesztést kapunk. A parasztokat sajnálom. Miből fizetik a bírságot a szegény emberek? Sötétek az idők és sötét a nép, amely fölött most derengene a hajnali fény itt Kalajoki mellett s máshol is. De a sötétség mindig haragszik a világosságra. Nekünk irányítanunk kell a keresztyéneket, istenfélelemben kell élnünk és támogatnunk kell azokat, akik a népet tanítják és világosságra vezetik. S most megbírságnak ezért. Jaj a népnek és jaj a földnek!

Malmberg: Az bosszant a legjobban, hogy előszednek mindenféle fecsegőt és szószátyárkodót, akik tájékozatlanok, s tanúkként összegyűjtenek velük hasonszőrűeket: béreslegényeket, iszákos koresmárosokat és csaplárokat, számot nem tevő tanúkat, s ezeknek kell bizonyítaniok, vajjon helyes-e vagy helytelen a mi tanításunk.

Durchman: Valósággal elfogyott a türelmem, amikor ezek hazug módon megmásították szavaimat. Valamit mondhattam egyszer Lohtaja espereséről. De hiszen az nem volt titok, hogy az öreg Elfving káromkodik. S valamikor mondhattam valamit Alavieska papjairól is. De hiszen ezek szerfölött világiasan éltek. Österbladh volt egyedül felébredt, Talán csak merészeltetek olyat mondani, ami igaz?!

Laurin: Én csak arra gondoltam, hogy ártatlanul szenvedni nagyobb dolog, mint bűnösen.

Ruotsalainen: Úgy van. Az Élet Uráért való szenvedés ez, amelyet türelemmel kell hordoznunk.

Durchman: De mi nagyon könnyű és rossz hordozói vagyunk. Jobbnak és szentebbnek mutatjuk magunkat, beszélünk, prédikálunk és heveskedünk, tudunk tanítani másokat s bent a lelkünkben mindenféle gonosz lakik. Itt megint a mi rossz keresztyénségünket próbálják. Ó, mi szegény papok!

Ruotsalainen: Most jól megforgatják a papokat. Ami kívül van, belülré kerül s ami belül van, kívülré. Nektek papoknak az a hibátok, hogy mindig szentnek és kegyesnek mutatjátok magatokat, a tudománynak és a beavatottságnak csöbrét hordjátok a vállatokon. Mikor érheti meg már a paraszt, hogy a saját megrontottságotokról és bűneitekről beszéltek és sírtok miattuk, mint ahogy nekünk, parasztnak sírnunk kell!

Laurin: Hallod-e, Durchman! Úgy hírlík, te csábítottad a selyemruhásokat a perselyek köré.

Malmberg: Te meg ráadásul azt mondtad, hogy senki sem menekül meg, aki már negyven éve élt világi módon.

Durchman: Szószátyárkodás, pletyka és fecsegés mindez. Beszél rólunk az egész világ. Az urak sziszegnek, mint a kígyók, ha a parasztnak megtérnek és felébrednek a bűn álmából. Az urak Isten munkájának mindig a legkomiszabb ellenzői voltak.

Lagus: Beszéljünk már másról is. Mondd el, Malmberg, mi ujság Lapuában. Ébrednek-e ott az emberek? Van-e háborúság? Krisztus munkájának kell, hogy háborúság legyen.

Ruotsalainen: Ez úgy dicsekszik a lapuabeliekkel, mint Durchman a hámébeliekkal.

Malmberg: Kell is azzal dicsekedni s kell annak a munkának és erőnek örülni, ha az ottaniak ma még durvák és faragatlanok is. Mert faragatlanságban

is nemesek. Ma még megbicskázzák egymást, holnap már a legjobb barátokként élnek. Lapua és Kyrönmaa (olv. Kürönmá) embere mindig némán áll az igazság előtt. Így a legkönnyebben lehet rábírní őket a szelidségre és szeretetre. Sokszor eszembe jutott Pál tanítása, amit a nivalai Isoniemiben hallottam: mennyire megtörnek, ha meg tudod előttük világitani Krisztus szeretetét!

Ruotsalainen: Igen, ebben van a titka az igazi erőnek, Krisztus és Pál apostol erejének, amely nagyobb és erősebb, mint a halál. De ezt az erőt nem kapjuk meg addig, amíg a saját erőnkre támaszkodunk.

Malmberg: Aki önmagát meggyőzi, az meg tud másokat is győzni. Ezt megtapasztalhattuk Lapuában.

Laurin: Igen. Lapua igazi hely! Ott hagytak téged, Malmberg, azok a nagy urak medvéket szelidíteni és farkasokat verembe hajtani. Durchmant ugyanúgy Hämében.

Malmberg: Valóban ezek azt gondolták, hogy ott el fog tompulni Durchman szerszámja s megtörik Malmberg kevélysége, hogy vége lesz a lelkesedésnek, buzgóságnak, szektáskodásnak, mivel idejében rárohantak és kicsavarták kezükből a kést.

Ruotsalainen: De el is kezdődött ott a tanítás és az „eretnekség“ elterjedt messze földön s a falvakban. Erről a „téves tanításról“ kellett most számot adnunk. Ebből azonban hevesebb és forróbb háború támad, mint ez itt Kalajokiban.

Malmberg: Csak támadjon. Nem vagyunk már egyedül a harcban. Sokan vannak már velünk. Ott van Swahn Maalahtiban, Österbladh Töyssä-ben (olv. Töüssze), Östring Uskaarlepy-ben (olv. Uszkárlépü), Stenbäck János Vöyriben (olv. Vöüri). Fialtal papok jelennek meg minden oldalról, az Úr emberei, akik felébresztik a népet s előhívják a bűnösöket. Ha miniket elítélnék s megfosztanak a hivatalunktól, új em-

berek állnak a helyünkbe. Most már sürgős az Úr ügye s nekünk bátor katonáknak kell lennünk Krisztus mellett.

Lagus: Már mehetünk is a háborúnkba, meghallgatni az ítéletet. Bárhová menjünk is, az Úr velünk van s bármi történjék is, az Úr akaratából történik. (Messziről énekszó hallatszik a „Sion énekeiből“).

Az Istennek hála légyen!
Szövetségben
Vagyok Immánuellel.
Meváltott ő drága vére,
Kegyelmébe
Halál gödréből vett fel.

Kegyelem Lelke, vezetgesd,
Sőt siettesd
E világnak vándorát,
Hogy kiinduljon belőle,
Csak előre
Meneküljön mind tovább!

Segíts, ha majd szakadatlan
Áradatban
Elhagyjuk Babel vizét
S lábunk honi tájat ér el —
Kántelével
Zengjünk hálát szerteszét.*

* Solt László fordítása. Siionin virsi No 99.

IV.

Az ítélet

Bírósági szolga: Minden jelenlévő hallgassa a bíróság ítéletét!

Bíró: Az esküdtbíróság megvizsgálta az ügyet s mivel igaznak találta, hogy az itt következő vád alatti személyek házuknál tartottak engedély nélküli összejöveteleket, vagy azokon résztvettek, az esküdtbíróság az alábbi személyeket a következő bírsággal sújtja:

Takalo Mátyás és Ahola Péter, mindketten 124 rubel 80 kopeka. Mustola Jáfet, Iso-Kääntä András, Rahkola János és Haapala Izrael, mindegyikük 120 rubel. Roos D. J., Kiuru Péter, Ruotsalainen Pál, Pirttiperä Mátyás, Keski-Kotila Erik, Malila János, Nikula Kalle, Kivi-Jaakkola Henrik, Niskala Erik, Salmenius András és Stiina-Haggren Margit, mindegyikük 115 rubel 20 kopeka. Kolmare Mátyás, Juusola János, Nauha János, Kourijärvi Gusztáv, Käänlä Mátyás és Maliniemi Mátyás, ki-ki 110 rubel 40 kopeka. Karvola Mátyás, Ylikotila Henrik, Alakotila Erik és Niemi Mátyás, mindegyik 108 rubel 60 kopeka. Marttila Jakab, Puskala Sára, Poukala Péter és Juola Áron, ki-ki 100 rubel 80 kopeka. Hauru Mátyás 28 rubel 80 kopeka. Hardh K. H. és Alakotila Simuna, mindketten 24 rubel. Hardh Amanda Sofia, Högman V, Niemi Antal, Ylikotila Antal, Alakotila Mátyás, Vihelä Maja Lisa, Kuhlman János és Lyly Mátyás, ki-ki 19 rubel 20 kopeka. Niskala Mária és Niskala Beata, mindketten 14 rubel 40 kopeka. Roos

Erzsébet, Sovelius Katalin, Sorvari Eskil, Keskikotila Henrik, Vahtola Miklós, Kantola Jakab, Perhe Emánuel, Radin Anna, Saastamoinen Mária, Koivistoaho József, Koivisto Anna, Ylikotila Liza, Achrenius Stiina Sofia, Poukula Antal, Karvosenoja Antal, Juola Liza, Juola Jakab, Puskala Sanna, Puskala Kaisa és Kääntä Jakab, mindegyik 9 rubel 60 kopeka. E mellett a bíróság Laurin Herman Lőrincet sértő kitételeiért 9 rubel 60 kopeka bírság megfizetésére ítéli. Ami a vádolt papokat illeti, az esküdtbíróság a vádat átteszi a nagyrabecsült egyházi törvényszék elé megvizsgálás végett s mellékelni rendeli az egyházi törvényszék számára a jegyzőkönyvet bizonyoságul. Ugyanakkor elrendeli az esküdtbíróság a Lagus Jónás gondozásában lévő s a pogány misszió céljaira gyűjtött vagyonnak Bergh ügyészhez való juttatását s elrendeli, hogy ezeket az összegyűjtött javakat árverésen el kell adni Kalajoki szegényeinek javára. Az érdekeltek elmehetnek.

(Egy pillanat múlva erős ének tör fel, melyet egy mély férfihang kezd meg. Az ének lassan szétárad.)

Erős vár a mi Istenünk,
Jó fegyverünk és paizsunk;
Ha ő velünk, ki ellenünk?
Az Úr a mi oltalmunk.
Az ő ellenség
Most is üldöz még,
Nagy a serege,
Csalárdság fegyvere,
Nincs ilyen több a földön.

Az Ige kőszálként megáll,
Megszégyenül, ki bántja;
Velünk az Úr táborba száll,
Szentlelkét ránk bocsátja.
Kincsünk, életünk,
Nőnk és gyermekünk

Mind elvehetik,
Mit ér ez önekik!
Mienk a menny örökre.

Ruotsalainen: (sokadmagával térdre borulva imádkozik) Mindenható, kegyelmes Istenünk! aki mindazoknak Atyja vagy, akik itt a te gyermekeidként vándorolunk, köszönjük neked a keresztet és nyomorúságot, melyet most ránk bocsátottál, minden szenvedést, amelyet itt és másutt a Te és a Te szent Fiad nevében hordozunk. Adj nekünk türelmet a kereszt és nyomorúság alatt, adj alázatosságot és erőt, hogy elhordozzuk azt mindhalálíg. Adj bocsánatot mindazoknak, akik haragusznak ránk és bántanak minket. Adj nekünk, a Te szolgálóidnak bátorságot, hogy szent igazságot hirdessük és valljuk. Hallgass meg minket a Te szent Fiadért és az ő szomorú haláláért. Amen.

(Egy szép női hang elkezdi az éneket:)

Lám, Jézus meg nem tagadja,
El nem hagyja
Szenvedésben híveit.
Aki üzve fájdalomtul
Hozzá fordul,
Azon kegyesen segít.

Ó bár zenghetném úgy hálám',
Mint kívánnám!
Jaj, de bennem nincs erő.
Istenem, tőlem mi telhet?
Add a Lelked
S Ő segítségemre jó.*

---

* Solt László fordítása. Siionin virsi 99. Nuottiliite 117.

1) Az Istennek hála légyen!

(Sion énekeiből a 99-es számú.)

Fordította: Solt László.

Moderato

The first system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 2/4. The music begins with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is primarily in the right hand, with accompaniment in the left hand.

The second system of musical notation continues the piece. It features two staves in treble and bass clefs. The melody in the right hand includes a fermata over the first measure. The accompaniment in the left hand provides harmonic support.

The third system of musical notation includes a dynamic marking of *p* (piano) at the beginning of the right-hand staff. The word *solo* is written in the left-hand staff. The music continues with two staves in treble and bass clefs.

The fourth system of musical notation is the final system on the page, consisting of two staves in treble and bass clefs. It concludes the piece with a final cadence in the right hand.

1. Az Istennek hála légyen!
Szövetségben
Vagyok Immánuellel.
Meváltott ő drága vére,
Kegyelmébe
Halál gödréből vett fel.
2. Ó, bár zenghetném úgy hálám',
Mint kívánnám!
Jaj, de bennem nincs erő.
Istenem, tőlem mi telhet?
Add a Lelked
S Ő segítségemre jó.
3. Gyakran sírok, szánva, bánva,
Hogy hiába
Éltem, míg idóm haladt,
Isten nélkül, mások módján,
Bűnök útján
Csalván ennen magamat.
4. Ámde az Úr onnan engem
Mérhetetlen
Irgalmassággal kivett,
A szoros kapuhoz intett,
Megfenyített —
Gyógyítván e tört szívet.
5. Mondották, hogy majd megbotlom
Árkon-bokron,
De Jézus nyujtott kezét;
A világnak gúnyolása,
Csúfolása
Hibáimra vezetett.
6. Szegény lettem, kicsiny féreg,
De a Lélek
Győzelmet vett testemen.

Elindultam, mert kipirkadt,
Meg is virradt, —
Hit útján, a keskenyen.

7. Lám, Jézus meg nem tagadja
El nem hagyja
Szenvedésben híveit.
Aki üzve fájdalomtul
Hozzá fordul,
Azon kegyesen segít.
8. Kegyelem Lelke, vezetgesd,
Sőt siettesd
E világnak vándorát,
Hogy kiinduljon belőle,
Csak előre
Meneküljön mind tovább!
9. Fújj a puha vitorlába,
Nyíljon vászna —
S érjen földet csónakom.
Jézus, légy a kormányrúdnál,
Ne aludjál,
Elveszünk a tarajon!
10. Segíts, ha majd szakadatlan
Áradatban
Elhagyjuk Bábel vizét,
S lábunk honi tájat ér el —
Kantelével
Zengjünk hálát szerteszét.
11. Ottan mennyei örömmel,
Hálakönnyel
Áldunk, bajtól szabadok.
Csónakunk nem hányja hullám
S bűne multán
Senki nem sír, nem jajog.

12. Az üvegtengerhez érve
Krisztus vére
Énekel ott, hallhatod.
Ott az Úrnak szent Báránya
Napsugárba,
Szemtől-szembe láthatod.
13. Mily menyegző! A szem bámul,
A szív ámul,
Száj meg ujjong boldogul.
Im a Vőlegényt barátja
Mind csodálja
S színe előtt leborul.

2) Jézussal!

(Sion énekei-ből. Nuotti virsikirja 171. sz.)

Fordította: Turmezei Erzsébet.

Larghetto

The first system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is common time (C). The music features a melody in the upper staff with various note values and rests, and a supporting bass line in the lower staff. There are some handwritten annotations above the first few notes of the upper staff.

The second system of musical notation continues the piece. It features two staves in treble and bass clefs. The key signature remains two flats. The melody in the upper staff includes a repeat sign and a dynamic marking of *p* (piano). The bass line continues with similar rhythmic patterns.

The third system of musical notation is the final system on the page. It consists of two staves in treble and bass clefs. The key signature is two flats. The melody in the upper staff concludes with a repeat sign and a fermata. The bass line also concludes with a repeat sign and a fermata.

(A szótagelosztás a második kotta szerint.)

1. Hogyha Jézus és kivüle senki velünk,
Azért szívünkben félelem nincsen.
Bár a sátáni gyűlölet for ellenünk,
Erős Úr ő, hogy győzni segítsen.
Rögös, keskeny az út,
Harcba, vészekbe fut,
Amde ő a mi védőnk és vértünk.
Hittel énekelünk,
Amint harcra kelünk.
Szent az út. Jézus él s harcol értünk!
2. Hol az ellenség, bármilyen átkos, erős,
Ki e hős felett győzelmet végyen?
Ő a víhatlan várunk az ellen előtt,
Földre verte az ördögöt régen.
Néha útunkra már
Halál árnyéka száll;
Vihar zúg, de nem lankadunk tőle.
Poklon, vészeken át
Halljuk Jézus szavát,
S míg e szó hallik, bátran előre!
3. Vele fáradt is, mint a sas, szárnyakra kél
És a leggyengébb égi erőre.
„Legyen!” — szól és a semmiből támad a lét,
Minden áldás és gazdagság tőle.
Azért vágyakozunk,
Azért várapozunk

Bízva Jézusra, senkire másra,
Megyünk s Ő megy elől,
Irányt, utat jelöl,
Erőt éleszt a célhoz jutásra.

4. Nincsen rajtunk a halálnak ereje már.
Még a pokloktól sincs miért félnünk,
Hiszen élünkön élet nagy Királya jár,
Hajnal fényli be keskeny ösvényünk.
Szívünk éneke szól

Csodadolgairól.

Örök irgalmát dicsérve járunk.
Érte nyílt meg az ég,
Benne minden miénk,
Ő az életünk, útunk, váltságunk.

5. Egyre vádolnak bennünket rút bűneink,
Mégsem érhet a kárhozát minket,
Mert Ő a tengernek mélyére vetette mind
A mi vádló nagy bűneinket.
Lelkünk tiszta fehér,
Mert az ártatlan vér,
Mert a Báránynak vére hull rája.
Aki bánatteli
Hittel átöleli,
Azt megtartja a Golgota fája.

6. Azért Jézusnak üldözött barátai,
Ti csak járjatok győzelmes hitben.
Remény ád erőt vészben is megállani,
Bárha támad is az ellen itt lenn.
Hiszen értetek él,
Minden bajban segél.
Közel mindig, hogy új erőt adjon.
Vezet hűségesen,
Nem hagy el sohasem,
Csak a szívetek benne maradjon.

7. Ha mi őhozzá sóhajtunk erőtlenül,
Akkor támaszul küldi a Lelket.
Ha mi lankadunk, szempillánk megnehezül,
Jézus álomba hullni nem enged.
Ha úgy elbágyadunk,
Hogy nem birunk magunk
Immár örködni, esdeni ébren,
Reánk Jézus vigyáz,
Ő mond értünk imát,
Örök Szószólónk él fent az égben.
8. Atyánk elküldte egyszülött, drága Fiát.
Adott néki böles nyelvet, hogy hintse
A szent, gyógyító, újító Ige szavát
Minden készséges, vágyódó szívbe.
És a meglankadók,
Úton már roskadók
Tőle mennyekből Szentlelket nyernek,
Hogy meggyógyuljanak
És megújuljanak,
Erőt, támaszt és égi kegyelmet.
9. Jövel, Jézus és adj nekünk égi erőt.
Jövel és magad készíts fel, kérünk,
A Te utadon járni szent színed előtt,
Hordva terhünk, míg hozzád nem érünk.
Lelkünk im a tiéd.
Jövel, áldva Te véd:
Segíts várni Rád mindenkor készen.
Hozzád szárnyal imánk,
Tekints áldva miránk,
Kösd a szívedhez szívünk egészen!
-

Felhasznált irodalom:

Giertz Bo: Házát kősziklára építette.

Kares Olavi: Heränneen kansan elämää.

Kares Olavi: Palava kynttilä.

Malmivaara Vilmos: Sionin Virret. 16. kiad.

Oravala Ágoston dr.: Kalajoen käräjät.

(A könyvben foglalt jelenet ennek a pontos fordítása.
Megjelent a Kotiviesti c. finn lap 1939. aug. 29-i szá-
mában.)

Oravala Ágoston dr.: Parasztpróféta.

Salomies Ilmari: Jumalan tulet.

Voipio Aarni: Suomen kirkkohistoria.

Zászkaliczky Pál: A finn keresztyénség rövid története és a
finn evangélikus egyház rajza.

*

Ezúton kell hálás köszönetet mondanom Turmezei
Erzsébet diakonissza testvérnek és Scholz László lel-
késztestvéremnek, akik a szövegközi versek és énekek
műfordítását készítették el.

TARTALOM-MUTATÓ:

	Oldal
A konventplakát és az ébredések — — — —	5
A kalajoki tárgyalás lefolyása — — — —	8
Seurat — — — — — — — — — —	18
Egyházszeretet — — — — — — — — — —	27
A vádlottakról — — — — — — — — — —	32
Ruotsalainen Pál — — — — — — — — — —	32
Malmberg Niilo Gusztáv — — — — — — — — — —	34
Lagus Jónás — — — — — — — — — —	36
Durchman Ferenc Oszkár — — — — — — — — — —	38
Dr. Oravala Ágoston: Kalajoki vádlottai — —	41
I. Háziáhitat Roos otthonában — — — — —	43
II. A törvényház udvarán — — — — —	48
A tárgyalóteremben — — — — —	49
III. Roos otthonában az ítélethirdetés előtt —	61
IV. Az ítélet — — — — —	65
*	
Az Istennek hála légyen! (Sion énekeiből) — —	68
Jézussal! (Sion énekeiből) — — — — —	72
Felhasznált irodalom — — — — —	76

Felelős kiadó: Csepregi Béla.

Sylvester Nyomdai Rt., Bpest. — Felelős vezető: Schlitt H.

